

35. archy - ročníku 1936. sbírka I V.

administrace (expedice): Stará Říše, Morava

35. archy v listopadu léta Páně 1936 obsahují:

Sv. Jan z Kříže: Stoupání k dokonalosti	2	listy
Sv. Augustin: Amant omnes .	3	
Sv. Isidor: Non omnia tempora	3	
Ivanov, Minskij: Básně	②	
Novalis: Umenie	6	
R. M. Rilke: Básně	2	
Chovin: Rozanov před smrtí	4	
V. Rozanov: Gogol	⑥	
A. Vyskočil: Několik poznámek k umění	10	
M. I. Castle: Sebevražda .	4	
Pozdrav k podzimu	4	
Balmes: Umění jak dojít pravdy (pokračování) .	4	
M. Š.: Calvin	⑥	
2 obrázky a 6 orientačních a 1 naučný	9	

Uspořádala a vydala Marie Štechová v Praze III, Lázeňská ulice č. 6.

ARCHY vycházejí zatím čtyřikrát do roka.
 Předplatné na rok 1936 je 32 Kč. Toto číslo
 35. je za 8 Kč.
 Tiskli V. Horák v Prostějově, J. Mucha a V.
 Dvorský v Mor. Budějovicích.
 Novinová sazba povolena řed. pošt a telegra-
 fií v Brně číslo 105 939/VI.35, podací úřad
 Stará Ríše.

Svatý Jan z Kříže:

Stoupání k dokonalosti.

Nepleť se do záležitostí, jimiž jsi nebyl pověřen, a netrvej svéhlavě na svém mínění, i když máš pro ně důvody. A jsi-li zachycen do jakékoli záležitosti takoruka za prsty, nepouštěj tam hned celou ruku. V tom se mnozí mýlí, domnívajíce se, jako by bylo jejich povinností učinit něco, co při bližším ohledání nebylo pro ně určeno. (Stupně dokonalosti, 11.)

Pomysli si vždy, že všechno, co tě potkává, nechť dobré, nechť zlé, od Boha pochází, abys se ani nepovyšoval, ani nemalomyslněl. (Stupně dokonalosti, 15.)

Kdo chce zůstat sám, bez učitele nebo vůdce, podobá se osamělému stromu v rolích, bez pána. Může mít i mnohé plody, nedozrají nikdy, protože všechny otrhají předčasně okolojdoucí poutníci. Jen ten strom přináší v pravý čas očekávaný plod, je- muž pán věnoval přiměřenou péči a stráž. (Zásady a výroky, 5, 6.)

Duše ctnostná, ale osamocená a bez vůdce, podobá se hořícímu uhlíku: chladne, místo co by se více rozhořovala. Kdo padne sám, zůstává sám i po svém pádu. A protože se spoléhá jen na sebe, nemá žádné zvláštní úcty ke své duši. (Zásady a výroky, 7, 8.)

Bůh miluje u tebe nejmenší stupeň čistoty svědomí více, než všechna tvá díla, jež mohl bys vykonat. (Zásady a výroky, 12.)

věk, jenž chce býti šťasten, byť činil zlo. Odkud pak chce své blaho čerpati? Z bohatství, ze stříbra, ze zlata, z velkých statků, z nádherných domů, z množství služebníků, z časné slávy, z malicherných a pomíjejících poct; doufá býti šťasten tím, že bude něco míti. Hledejte tedy, čeho třeba, abychom byli šťastni; neboť až budete jednou šťastni, bude to s vámi asi lépe, než pokud zůstáváte bídni; a jest nemožno, aby to, co jest méně, učinilo vás šťastnějšími než jste. Jsi člověk; všechna dobra a statky, jichž si žádáte, abyste byli šťastni, jsou vás nižší. Zlato, stříbro a všechny ty hmotné statky, po nichž toužíte, abyste jich nabyli, abyste je drželi a z nich se těšili, jsou méně než co vy jste. Jste více než všechno to, máte větší hodnotu, jste lepší než všechny věci. A chtějice býti šťastni, chcete se státi něčím lepším než jste, protože se vidíte nešťastnými. Neboť jistě jest lépe býti šťasten než býti nešťasten. Chcete býti lepšími než jste teď, a abyste toho dosáhli, sháníte se po věcích, jež mají mnohem menší hodnotu než vy. Všechno, co tady můžete naléztí jest nižší než vy. Jaká přání obyčejně činí lidé svým přátelům? Jak vyjadřují jim svou laskavost, svou přízeň? Kéž se vám daří lépe a lépe, říkají jim; bude to vrcholem naší radosti, zlepši-li se váš stav. Když

takto lidé mluví k svým přátelům, přejí jim to, čeho si sami přejí.

Přijměte tedy tuto radu přítelovu. Chcete zlepšiti svůj osud, vím to; to víme všichni, to chceme všichni. Snažte se tedy nabyti, co jest lepší než vy, abyste se stali majetnictvím tohoto lepšího, co nejste.

A teď rozhlédněte se po nebi a po zemi: nechť všechny tyto krásy tělesné nevzbuzují ve vás tolik podivu, abyste v nich hledali a nalézali své blaho. Štěstí, jež hledáte, jest ve vás samých. Chcete býti šťastni: hledejte v sobě, co jest tam lepšího, co schopnějšího, aby vás obšťastnilo. Jste složeni ze dvou podstat, z duše a těla; ale vaše duše má větší hodnotu než vaše tělo, právě ona je může zlepšiti, spraviť; a proto tělo má záviseti od duše. Jen tedy skrze vaši duši bude se moci vaše tělo zlepšiti; jen proto, že vaše duše bude konati spravedlnost, bude se moci vaše tělo státi nesmrtelným. Neboť jenom oslavením duše může dosíci tělo neporušitelnosti; jen tím, co jest v nás ušlechtilějšího, může i to, co jest v nás méně ušlechtilé, býti pozdviženo v slávu. Závisí-li tedy vaše tělo od vaší duše, protože má větší hodnotu než tělo, když hledáte své pravé dobro, hledejte to, co má větší hodnotu než vaše duše.

Co to jest vaše duše? Dejte pozor, ať pohrdajíce

žádosti, každé své sympatie a antipatie. (Tamtéž, 360.)

Jednou tázala se velmi prostá jeptiška (sv. Jana z Kříže), proč žáby skáčou rychle do vody, aby se ukryly v hlubinách rybníku, když jde zahradou poblíž vody. »Tam je místo, bod pokoje, kde jsou bezpečny a před každou škodou jisty. Tak prchejte i vy před stvořeními, obraťte se k Bohu jako ke svému bodu klidu a ponořte se a ukryjte v jeho hloubku.« (Jiné výroky o duchovním životě, 4.)

Přel. M. Š.

Amant omnes beatitudinem...

Všichni lidé chtějí být šťastni, a jejich převrácenost záleží v tom, že chtějí být zlí, a zároveň nebýt nešťastni: a ačkoliv bída jest neodlučitelná od nezřízeností, jejich zvrhlost je má nejen k tomu, že chtějí být zlí a ne nešťastni, což není možno, ale nad to že chtějí být zlí, aby se nestali nešťastnými. Co chci říci těmito slovy: lidé chtějí být zlí, aby se nestali nešťastnými?

Ve všech těch, kdo činí zlé a kdož chtějí vždy být šťastni, všimněte si, prosím vás, tohoto. Někdo se dopustí krádeže; tážete se po příčině? Hlad ho k tomu dohnal, potřeboval toho. Činí se tedy zlým, aby se nestal nešťastným; a právě proto, že se činí zlým, stává se jen bídějším. Tedy jen proto, aby se vyhnuli bídě a opatřili si blaho, lidé se odhodlávají ke všemu tomu, co činí, ať v dobrém, ať ve zlém: z čehož patrně, že se vždy snaží být šťastnými. Ať žijí dobře, ať žijí špatně, vždy hledají štěstí; ale co všichni hledají, toho všichni stejně nedocházejí. Neboť všichni chtějí být šťastni; to však mohou být jenom ti, kdož budou chtít být spravedliví. A hle, tu se najde clo-

věk, jenž chce býti šťasten, byť činil zlo. Odkud pak chce své blaho čerpati? Z bohatství, ze stříbra, ze zlata, z velkých statků, z nádherných domů, z množství služebníků, z časně slávy, z malicherných a pomíjejících poct; doufá býti šťasten tím, že bude něco mít. Hledejte tedy, čeho třeba, abychom byli šťastni; neboť až budete jednou šťastni, bude to s vámi asi lépe, než pokud zůstáváte bídní; a jest nemožno, aby to, co jest méně, učinilo vás šťastnějšími než jste. Jsi člověk; všechna dobra a statky, jichž si žádáte, abyste byli šťastni, jsou vás nižší. Zlato, stříbro a všechny ty hmotné statky, po nichž toužíte, abyste jich nabyli, abyste je drželi a z nich se těšili, jsou méně než co vy jste. Jste více než všechno to, máte větší hodnotu, jste lepší než všechny věci. A chtějice býti šťastni, chcete se státi něčím lepším než jste, protože se vidíte nešťastnými. Neboť jistě jest lépe býti šťasten než býti nešťasten. Chcete býti lepšími než jste teď, a abyste toho dosáhli, sháníte se po věcích, jež mají mnohem menší hodnotu než vy. Všechno, co tady můžete nalézt, jest nižší než vy. Jaká přání obyčejně činí lidé svým přátelům? Jak vyjadřují jim svou laskavost, svou přízeň? Kéž se vám daří lépe a lépe, říkají jim; bude to vrcholem naší radosti, zlepší-li se váš stav. Když

takto lidé mluví k svým přátelům, přejí jim to, čeho si sami přejí.

Přijměte tedy tuto radu přítelovu. Chcete zlepšiti svůj osud, vím to; to víme všichni, to chceme všichni. Snažte se tedy nabyti, co jest lepší než vy, abyste se stali majetnictvím tohoto lepšího, co nejste.

A teď rozhlédněte se po nebi a po zemi: nechť všechny tyto krásy tělesné nevzbuzují ve vás tolik podivu, abyste v nich hledali a nalézali své blaho. Štěstí, jež hledáte, jest ve vás samých. Chcete býti šťastni: hledejte v sobě, co jest tam lepšího, co schopnějšího, aby vás obšťastnilo. Jste složeni ze dvou podstat, z duše a těla; ale vaše duše má větší hodnotu než vaše tělo, právě ona je může zlepšiti, spraviti; a proto tělo má záviseti od duše. Jen tedy skrze vaši duši bude se moci vaše tělo zlepšiti; jen proto, že vaše duše bude konati spravedlnost, bude se moci vaše tělo státi nesmrtelným. Neboť jenom oslavením duše může dosíci tělo neporušitelnosti; jen tím, co jest v nás ušlechtilějšího, může i to, co jest v nás méně ušlechtilé, býti pozdviženo v slávu. Závisí-li tedy vaše tělo od vaší duše, protože má větší hodnotu než tělo, když hledáte své pravé dobro, hledejte to, co má větší hodnotu než vaše duše.

Co to jest vaše duše? Dejte pozor, ať pohrdajíce

svou duší, pokládajíce ji za něco nepatrného a sprostého, nepřilnete k věcím nižším než ona, jakoby tyto věci ji mohly učiniti šťastnou. Ve vaší duši jest obraz Boha: duch člověka jest schopen tohoto božského obrazu. Byl mu dán; ale dopustiv se hříchu porušil se, snížil se, a obraz ten všecek znetvořil. Aby byl zase uveden do prvotního stavu, přišel ten, jenž ho byl zprvu utvořil: neboť skrze Slovo všechno bylo učiněno *Jan 1, 3*, a též skrze Slovo byl v nás tento božský obraz vtištěn. Samo Slovo přišlo, aby nám řeklo svým apoštolem *Rom 12, 2: Opravte se v novotě smyslu svého*. Nezbývá nám tedy, než hledati, co má takovou hodnotu, aby to předčilo hodnotou naši duši. Mohlo by to však býti něco jiného leč Bůh? Ve všech věcech stvořených nenaleznete nic, co by hodnotou předčilo hodnotu vaší duše, protože až nabude své poslední dokonalosti, bude rovna andělům. Ale nad anděly jest již jen Stvořitel. K němu se pozdvihněte. Ať vás nic nezastraší. Střežte se říkati: To jest pro mne mnoho. Jest snad pro vás nesnadnější získati zlato, po němž bažíte. Snad nikdy nebudete moci uspokojiti některou ze svých žádostí; kdežto abyste dosáhli Boha, stačí jen to chtíti. Ještě jste na něho nemysleli, a on již k vám přišel; vaše vůle vás od

něho vzdalovala, a on vás volal; tu jste se pak k němu obrátili, a on uvedl bázeň do vaší duše; poděsili jste se svou hříšností, vyznali jste se mu ze svých urážek, a on vás potěšil. Ten, jenž vám dal všechno, i vaši jsoucnost, jenž dává slunci svítiti, dešti padati, zrání obilí, prýštiti se vodě z pramenů k vašemu dobru a k dobru vašich blízních, ať už by byli jakkoliv zlí, který jim dává jako vám život, zdraví, tolik jiných dober, schraňuje vám ještě jiné, jež nechce dáti leč vám. A jaké to dobro vám uchovává, ne-li sama sebe? Žádejte, můžete-li, něco většího. Bůh sám se vám uchovává. Lakomče, proč hledáš v nebi a na zemi, čím bys ukojil svou lakotu? Ten, který učinil nebe a zemi, jest lepší než všechno, co učinil; a jeho jste povoláni viděti, i určeno vám ho míti. Vidíte statek, a ihned dychtíte jej míti; říkáte: Jak jest šťasten, komu náleží tento statek! Co jiných, vidouce týž statek, touží toutéž řečí! Jenom ať vzdychají, ať se zmítají, aby ho nabyli; bude jim to co platno, když nikdy se nestanou jeho majiteli? To jen lakomost v nich mluví, zkaženost je zžírá; neboť psáno jest: Nepožádáš statku bližního svého *Deut. 5. 21.* Pravíte: Šťasten, komu náleží tento statek, tento dům, toto pole. Umlčte bezpráví a slyšte pravdu.

Šťasten jest národ, jehož... Víte již, co chci říci. Žádejte si ho tedy, abyste ho měli, a jen pak budete šťastni. Jenom to vás může uspokojiti; jedině to, co jest více, bude vás moci pozdvihnouti nad vás samé. Kdo jest více než vy, toť Bůh, neboť on vás učinil. Šťasten jest lid, jehož Pánem jest Bůh. Jeho třeba vám milovati, jeho třeba vám míti; stačí jen chtítí a už tím ho budete míti, a netřeba stříbra ani zlata k jeho dosažení. - in Psalmum XXXII concione 2.

Uplatněno v Kanisiově Velkém Katechismu, lat. 1834, tom. IV. p. 475.

Non omnia tempora congruunt doctrinae...

Cap. 44.

Všechny časy nehodí se k učení, podle oné sentence Šalomounovy, že jest čas k mlčení a čas k mluvení (Kazatel III, 7). Aniž by se dali ovládati strachem, ale z obezřelé zdrženlivosti, kterou jim přikazují převrácené náklonnosti zlých, dobří musí se někdy zříkati jich poučování o předpisech zákona. Častokrát i doktoři Církve, přes horlivost bliženské lásky, kterou jsou zapáleni, ukládají sami sobě mlčení, protože nevidí nikoho, kdo by je poslouchal, jak to prohlašuje prorok těmito slovy (Jerem. 13, 19): *Jsou zavřena města polední, a není, kdo by otevřel.* Necht' ten, komu uloženo jest vyučování druhých, umí podle potřeby skrýti provinění, jež vidí páchaťi, když nemyslí, že by se mu podařilo ihned přiměti pachatele, aby se napravil. Neboť když by mohl tolik zakročiti, aby se zlé nedělo, a on přece je skrývá, stává se spoluvínikem, jakoby byl dal své svolení.

Cap. 45.: Ti, jimž jest svěřeno poslání učiti, mají úkol velmi nebezpečný, když jest se jim postaviti proti odpůrcům a utrhačům pravdy, a právě jim řeče-

na jsou tato slova prorokova, z nichž jest patrno, že vykonávání takové povinnosti jest nejvyšším stupněm křesťanské spravedlnosti: *Na horu vysokou vystup ty, kterýž dobré věci zvěstuješ Sionu.* ls. 40, 9. To znamená, že hlasatel Evangelia má o tolik předstihovati ostatní svou zásluhou, jak je předstihuje svým důstojenstvím. Aby tudíž ze strachu nezanedbával službu učitelskou, nechť dbá pozorně těchto slov (Jer. 1, 17): *Protož ty přepaš bedra svá, a vstaň, a mluv k nim všecko, což já přikazuji tobě. Nestrachuj se od tváři jejich: nebo nedopustím, abys se bál obličeje jejich.* Táž slova nám ukazují, že jest darem Božím býti beze strachu. Ten, kdo činí přijímání osob, a kdo se bojí říkati pravdu tomu, kdo má v rukou moc, činí se vážně vinným před Bohem. Příliš kněží vskutku skrývá pravdu ze strachu, že si přivodí nelibost lidí mocných. A stává se zločincem, kdo se dává odvrátiti od své povinnosti jako jest povinnost učití pravdě, ze strachu nebo z pohrůzek. Příčinou pak, běda, tohoto strachu je to, že jsme buď ovládáni láskou k pohodlí, buď že sami dřepíme v nějakém hanebném nepořádku. Mnoho duchovních správců a pastýřů ze strachu, aby neztratili dobré oko u svět-ské vrchnosti, nebo aby si neuhnali mrzutých nepří-

jemností a hrubých nepřátelství, nestíhají hříšníků, a ani prstem nehnou proti utlačovatelům chudých, a zapomínají, že budou museti vydati počet ze skladiště pravdy, jež jim jest svěřeno, a z toho mlčení, jež je spoutává před lidem, který jsou povinni učit. Když chudí jsou utiskováni lidmi mocnými, dobří kněží berou za svou věc chudých otevřeně a důrazně, a nebojíce se, že si nadělají nepřátel, veřejně kárají utiskovatele chudých, zavrhuji jejich skutky, odlučují je z obcování věřících, a málo se trdí tím, co jim z toho zlého může vzejíti; neboť *dobrý pastýř dává život svůj za ovce své*. Jan 10, 11. Jako bdělý pastýř brání svých ovcí před sverepými šelmami, tak služebník Boží má býti pečliv o stádo Ježíše Krista, a překážeti ze všech sil, aby nepřítel v něm neřádil, aby pronásledováním nebylo uváděno v nepořádek, a aby chudí neocitovali se v nebezpečí před chamtivostí mocných. Špatní pastýři naopak nestarají se o své ovce, ani prstem pro ně nehnou, ale jako nájemníci, o nichž mluví Evangelium, utíkají, když uvidí přibližovat se vlka. Neboť když mlčí před násilím a neodvažují se stavěti se na odpor zlostníkům, je to tolik, jako když utíkají.

Cap. 46. : Kněží ponesou vinu za zkaženost svého lidu, budou-li ho zanedbávati ať tím, že nebudou

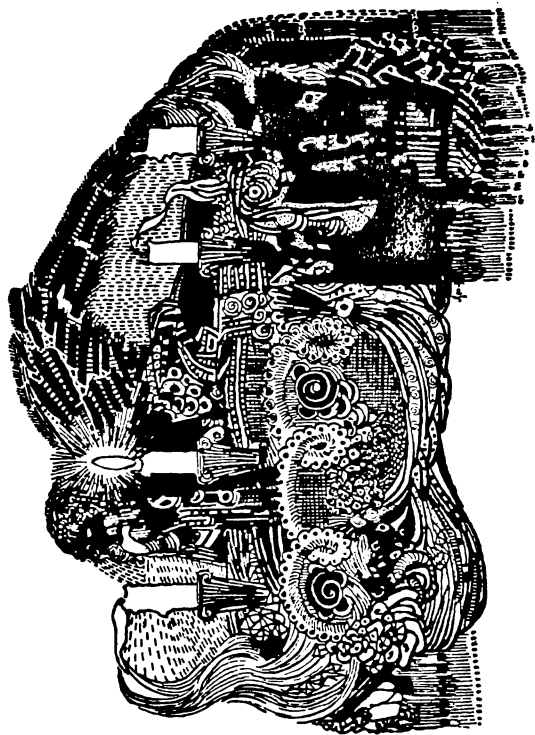
léciti jejich nevědomost, ať tím, že nebudou vyhledávat nápravu jejich neřestí, jak to prohlašuje Pán skrze svého proroka: *Strážným dal jsem tebe domu israelskému... Nebudeš-li mluvit bezbožnému, aby se vystříhal od cesty své: on bezbožný pro nepravost svou umře, ale krve jeho z ruky tvé vyhledávu budu.* Ezech 33, 7. 8. Právě takto byl odsouzen velekněz Heli pro nezřízenosti svých synů, jež přece káral, ale ne tak přísně, jak byl povinen. Kněží jsou povinni mít pozorné oko na nezřízenosti svého lidu, a zkoumat chování jednoho každého s opatrnou bedlivostí, ve shodě s napomenutím, jež Pán dal Jeremiášovi (VI, 27): *Za zkusitele mocného dal jsem tě v lidu svém: a zviš, i zkusíš cesty jejich* (žádosti jejich). Kněží jsou povinni pečlivě projednávat chování těch, kdož jim jsou svěřeni, aby se mohli přičiňovat o nápravu jejich neřestí a dobývat jejich duše.

Ale jakkoliv mají kárat ty, kdož hřeší, velmi na tom záleží nezraňovat těch, kdož své povinnosti věrně konají. Kněží mají všechnu péči vynaložit, aby zachránili a možno-li přivedli na dobrou cestu ty, kteří se řítí v záhubu, a shledají-li, že jsou nenapravitelní, odloučit je zavčas od ostatních věřících. Zvláště však přísné výtky (důtky) zasluhují ti kněží, kteří

jaksi zúmysla hříšníky klamou, když totiž nejen jich nekárají, ale ještě jim v jejich nezřízenostech lichotí, podle toho, co praví prorok (Is. 9, 16): *A budou ti, kteří blahoslaví lid tento, svádíce jej: a kteříž se blahoslaví, svrženi do propasti.* Hříšník, který netěží z napomenutí, jež mu bylo dáno v skrytě, budiž kárán veřejně, aby jeho rána, kterou nemohl zléčiti v skrytě mírný přílep, mohla býti vy-leptána tímto silným lékem. Pokárání v skrytě však není možné a nestačí, aby potlačilo nezřízenost, páchanou veřejně. Ti, kdož činí zlé za bílého dne, taktéž na světle mají býti káráni, aby s nimi mohli býti napraveni i ti, kdož by jimi svedeni byli ochotni je v tomto zlém následovati. A takto aby z pokárání jednoho mohlo těžiti k svému polepšení i velké množství. Neboť mnohem lépe jest, aby jeden byl pranýřován a tím ostatní aby byli spaseni, než aby pro bázlivé ohledy a z nepravé šetrnosti k jednomu trpěla spása všech. Přísnost pokárání budiž měřena podle duchovní potřeby provinilců. Třeba-li kárání opepřiti několika slovy hořkými, jest třeba, aby vždy aspoň na dně srdce vládla láska. Jest možno tvrdě napomínati ty, jež nám uloženo učiti, a při tom ne-třeba se vybaviti z milosrdného soucítění s nimi. Ti, kdož nemohou snést kárání, viní obyčejně z pýchy

ty, kdož jim ho udílají, a co není než správný postoj u pastýřů věrných, zdá se zlým drsností a tvrdostí, neboť jejich duch ve vleku zla neumí jinak než ve zlé vykládati si i nejčistší úmysly. - *in Libro III. de summo bono.*

Uplatnil sv. Petr Kanis. ve Velk. Katechismu (lat. 1834 tom. III. p. 211) pro cizí hříchy, t. j. hříchy proti Spravedlnosti.

V. Ivanov :

POHŘEB.

Z všech pohřbů nejsmutnější
je, druzi, pohřbívání
nerozdělené lásky.
Tré duše pochovává:
ji, milovanou duši,
a spolu s ní — i sebe,
a v pohřební pak plamen
vchází živým třetí —
hoch, s křídly svázanými,
jej ústa milujících
v polibcích zovou: Eros,
a bozi: Vykupitel.

Přeložil A. Kurz.

SELSKÝ HŘBITOV.

Na hřbitově tmí se;
rezavější, těžší
cypřišový úbor,
vítěznější kříž.
V parách temněsiných
průzračný dech chví se,
od vrcholků hrobů
z květů stoupá výš.

Na prahu dlím oněch,
již hledali, našli.
Pramenem mých šedin
vánek jal se hrát.
Hle, kdož v pole boží
z vrstevníků zašli
odpočati v klidu,
věčný sen tu spát!

Ze srdce tak prostě
odňato vše milé . . .
Za mnou v snách se zračí
práh ten bělavý
Po pěšině mimo
s rýčem v ruce bílé
Kristus tiše kráčí,
sadař laskavý.

Přeložil Jar. Vyplél.

N. M. Minskij:

SERENÁDA.

Po nebi chmurná oblaka táhnou,
soumračno kolem a chlad.
Plačící stromy větrem se nahnou . . .
Druhu můj, dál můžeš spát.
Očí, jež smavém po slunci prahnou,
neradno rozevírat:
Milé sny mámivé,
letmé sny hřejivé
jednou jen zdají se snad!

Šťasten, kdo spí, jenž v podzimní šedi dne
o něhách jara jen sní.
Šťasten, kdo spí, komu v kobce kdes nevlídné
volnosti píseň v snu zní.
Ó běda procitším! Za noci bezradné
očí jim nezavřítí.
Milé sny mámivé,
letmé sny hřejivé
sní se jednou jen v žití.

Přeložil Jar. Vyplél.

Vzhůru mrtvé listy,
jesenní vítr hledá vás
v půlnoční čas.

Posel tisícem listí
nuzné hábity luhův,
úvozů sklouzavé boky,
močály, srázy, břehy.
A přibývá listí znoj
za rojem roj.

V stepi, kol větrem objaté,
jest, povídají, začarovaný kruh.
Honěny vichrem jak sudbou,
listy vzdušnou dráhou
tady proudí rok co rok
v dni nepohod.

Tady, s zemí rozloučeny,
mrtvy, ale nepohřbeny,
létají se všech stran
a mlčky modlí se requiem,
u nebe modlí se, v dáli
i u země.

Přeložila M. H. - B.

Novalis

UMENIE.

Dokonalý a celý umelec je sám zo seba celkom mravný - ako je mravný aj dokonalý a celý človek.

Poezia je pravá absolútna realita. To je jadro mojej filozofie. Čím je niečo poetickéjšie, tým je pravdivejšie.

Je celkom jasné, prečo sa nakoniec všetko stáva poeziou. Nestáva sa nakoniec všetko srdcom?

Poezia. Poezia dvíha každú jednotlivosť zvláštnym spojením k príslušnému celku - a keďže filozofia svojím zákonodarstvom pripravuje svet na účinný vplyv ideí, poezia je súčasne kl'účom k filozofii, je jej cieľom a dáva jej význam; lebo poezia tvorí krásnu spoločnosť, svetovú rodinu, krásnu domácnosť všehomíra.

Ako filozofia svojím systémom a výstrojom zosil-

ňuje sily individua silami ľudstva a všehomňa, z celku robí časť individua a individuum robí časťou celku - tak robí poezia s hľadiska života. Jednotlivec žije v celku a celok v jednotlivcovi. Poezia vzbudzuje najvyššiu sympatiu a súčinnosť, najvnútornejšiu jednotu konečnas nekonečnom. Básnik všetko začína, všetko i končí. Ako filozof všetko usporaduje a stavia na svoje miesto, tak básnik všetky sväzky uvoľňuje. Jeho slová nie sú všeobecné označenia - sú to tóny - čarovné slová, ktoré uvádzajú do pohybu okolo seba krásne skupiny. Ako rúcha svätcov uchováávajú si ešte zázračnú silu, tak mnohé slovo je posvätené rozličnými jasnými rozpomienkami a stáva se temer básňou. Pre básnika reč nikdy nie je chudobná, ale vždy príliš obecná. Často musí upotrebiť slová všedné, ošúchané zvykom. Jeho svet je prostý ako jeho nástroj, ale práve preto nevyčerpatel'ný na melodie.

Všetko, čo nás obkl'učuje, každodenné udalosti, obyčajné pomery, zvyklosti nášho života, má na nás nepretržitý, preto nepozorovateľ'ný, ale najvyš' dôležitý vplyv. Hoci tento kruh života je pre nás prospešný a užitočný, pokiaľ sme spoločníkmi

určitej doby a členmi určitej spoločnosti, jednako nám zabráňuje v dokonalejšom vývine našej prirodzenosti. V pomeroch, ako sú naše, nemôžu sa zrodiť božskí, magickí a praví básnici.

Umelec je bytosť celkom transcendentálna. Poezia je veľké umenie výstavby transcendentálneho zdravia. Básnik je teda transcendentálny lekár.

Genius je celkom poetický. Kde pôsobil genius - pôsobil poeticky. Pravý morálny človek je básnikom.

Básnik a kňaz boli zpočiatku jedno, ale neskôr ich časy oddelily. Pravý básnik je však vždy kňazom, ako pravý kňaz zostal vždy básnikom. A nemala by sa budúcnosť vrátiť k starým poriadkom?

Pravý básnik je vševediaci; je to skutočný svet v malom.

Básnikovou ríšou nech je svet, položený do ohníka jeho doby... Môže všetko upotrebiť, ale musí všetko amalgamovať duchom, musí z toho urobiť celok. Musí zobrazíť práve tak všeobecné, ako

zvláštnne... Každá opravdu básnická povaha je prirodzená. Patria jej všetky prirodzené vlastnosti... Básnik vôbec nesmie byť egoistom, sám sebe musí byť zjavením. V predstavách nám vykúzl'uje prírodu, práve tak ako filozof z prírody predstavy. Básnik zostáva večne pravdivý. Zostáva v okruhu prírody. Filozofia sa mení vo večne trvajúcim (perennis)... Všetko, čo básnik spodobuje, má byť alebo strhujúce, alebo symbolické. Vol'akedy mohol byť básnik všetkým pre všetkých, kruh bol ešte príúzky a ľudia sebe podobnejší vo vedomostiach, mravoch a charaktere; taký človek bez zvláštnych potrieb dvíhal v tomto svete prostejšie, ale silnejšie záujmy ľudí veľmi krásne nad seba samého k pocítu vyššej hodnoti slobody. Dráždivosť bola vtedy celkom nová.

Kritika poezie je nemožnosť. Už to je ťažko rozlíšiť, či je niečo poeziou, alebo nie. Básnik je vo skutočnosti akoby pozbavený smyslov, preto všetko môže v ňom jestvovať. Predstavuje v najvlastnejšom smysle subjekt i objekt - myseľ a svet. Odtiaľ nekonečnosť každej dobrej básne, večitosť. Smysel pre poeziu má blízke príbuzenstvo so

smyslom prorockým a náboženským, najmä však s jasnovidenským. Básnik usporaduje, spojuje, vyberá, vynachádza - a jemu samému je celkom nepochopiteľné, prečo práve tak, a nie inak.

Báseň musí byť tak nevyčerpatel'ná ako človek a pri tom musí byť dobrou náповедou.

Lyrická báseň je chór v dráme života - sveta. Lyrickí básnici sú rozkošne smiešaný sbor z mladosti a staroby, radosti, účasti a múdrosti.

Nehaň nič ľudské! Všetko je dobré, lenže nie všade, nie vždy a nie pre všetkých. Na príklad pri posudzovaní básní treba dať pozor na to, aby sme nehanili viacej ako to, čo naozaj tvorí jednotlivé umelecké chyby, falešné tóny. Každé básni treba priznať vlastnú oblasť, a taká kritika dosť upozorňuje autora na blud... Každá báseň... má svoje vlastné okolie, svoj vlastný svet a svojho vlastného boha.

Hexameter v periodách, vo veľkom. Veľký rytmus. V čej hlave sa udomácnil tento vnútorný

poetický mechanizmus, ten píše bez jeho úmyselného pôsobenia čarovne krásne a kým sa najvyššie myšlienky samy od seba poddávajú jeho zvláštnemu vlneniu a vstupujú do najbohatších, najsložitějších usporiadaní, hlboký smysel starej orfickej povesti o hudobných zázrakoch javí sa práve tak, ako tajomná nauka o hudbe, tvorkyni a utišovateľke sveta. Vnikajúc hlboko do akustickej prirodzenosti duše poučujeme sa a nachádzame novú podobnosť medzi svetom a myšlienkou, ktoré obe sa k tým vlneniam pridružujú.

Román musí byť vonkoncom poeziou. Poezia je totiž, ako filozofia, harmonická nálada našej mysle, kde sa všetko skrášľuje, kde každá vec nachádza svoj vlastný výraz, svoje vlastné okolie a svoj doprovod. V pravom poetickom diele všetko sa vidí prirodzené, a predsa zázračné. - Veríme, že ani ináč nemôže byť a, ako by sme dosiaľ pre svet boli spali, iba teraz prichádzame na pravý smysel sveta. Všetky spomienky a tušenia zdajú sa pochádzať z toho istého prameňa.

Aká nevyčerpatel'ná hromada materiálu k novým

individuálnym kombináciám leží okolo nás! Kto raz odokryl toto tajomstvo, tomu netreba nič viac, iba zrieť sa nekonečnej mnohotvárnosti, pokiaľ v nej máme iba pôžitok. Ale také odhodlanie musíme zaplatiť slobodným pocitom nekonečného sveta a núti nás, aby sme sa obmedzili len na niekoľko jednotlivých jeho zjavov.

Nemali by sme azda pripisovať podobnému odhodlaniu svoje pozemské bytie?

Hoci mnohým by sa zdalo podivné, predsa je najvyšš pravdivé, že k čítaniu nás vábi len spôsob, vonkajšok, melodia štýlu a že nás púta k tej alebo inej knihe. Mocným dôkazom pre čarovnosť prednesu sú Wilhelm Meisters Lehrjahre (Goethe), toto dôverné líškanie hladkej, l'úbivej, prostej a jednako složitej reči. Kto má pôvab reči, môže rozprávať o najvšednejšej veci, privábi nás a zabaví: táto duchovná jednota je pravou dušou knihy, ktorou sa nám podáva osobne a pôsobive.

Nikdy sa nestane stvárňovateľom niečoho výborného ten, kto nevie stvárňovať iné ako svoje skúsenosti, svoje obl'úbené predmety, kto sa nemôže

prinútiť na to, aby usilovne študoval a aby sa usiloval predniesť predmet celkom mu cudzí a preňho celkom nezaujímavý. Tvorca musí chcieť a vedieť predviesť všetko. Len tak povstáva veľký štýl spodobovania, ktorý sa právom toľko obdivuje na Goetheovi.

Poeticky môžeme pojednávať aj o obchodných veciach. Aby sa taká premena podarila, treba hlbokého poetického rozmýšľania. Starí tomu skvele rozumeli. Ako poeticky opisujú rastliny, stroje, domy, riady atd. Akási starobylosť štýlu, správne postavenie a usporiadanie más, ľahký nznak alegorie, akási určitá zvláštnosť, zbožnosť a obdiv, ktoré prerážajú štýlom, to sú niektoré podstatné ťahy tohoto umenia, ktoré nevyhnutel'ne potrebujem ku svojmu meštianskému románu.

Shakespeare je pre mňa temnejší ako Grécko. Špásom Aristofanovým rozumiem, ale Shakespeareovi ešte dlho nie. Shakespeareovi rozumiem ešte vždy veľmi nedokonale.

Ak má byť špás poetický, musí byť naprosto neprirodzený a maskou.

Klopstockove diela zdajú sa zväčša voľ'nými prekladmi a spracovaním neznámého básnika, veľ'mi talentovaného, ale nepoetického filologa.

Lessingovej próze chýba akýsi hieroglyfický prídavok. - Lessing videl priostro, a tým stratil cit pre neurčitosti celku, magické osvetlenie predmetov, v složitom osvetlení a zatemnení.

V Goethovom štýle je monotonia a prostoduchosť veľ'kého sveta - potrebná, ale výsostne prostá etiketa.

Epigram je centrálnou monádou starofrancúzskej literatúry a kultúry.

Spisovatelia sú takí jednostranní ako všetci ostatní umelci - lenže zátvrdlivejší. Medzi spisovateľmi z povolania je neobyčajne málo ľ'udí liberálnych, najmä ak nemajú vedľ'ajšie povolanie. Žiť zo spisovateľ'stva je neobyčajná opovážlivosť pre pravú kultúru ducha a pre slobodu.

Naša duša musí byť vzduchom, lebo pozná hudbu

a má v nej záľubu. Tón je vzdušnou podstatou, vzdušnou dušou...

Tón zdá sa iba prerušeným pohybom v tom smysle, ako je farba prerušeným svetlom.

Každá kvalita by mala byť prerušeným stavom v tomto smysle? Maly by byť krystalizačné formy prerušenou príťažlivosťou?

Každá metoda je rytmom: ak odstránime rytmus sveta, odstraňujeme svet. Každý človek má svoj zvláštny rytmus, - Algebra je poeziou. Rytmickeý smysel je genius.

O všeobecnosti hudobnej reči. Duch je neurčite podnecovaný; stáva sa voľným. To je preňho tak príjemné, zdá sa mu to tak blízke, tak domáce, v týchto krátkych chvíľach je vo svojej vlasti. Všetka láska a dobrota, budúcnosť a minulosť, nádej a túžba hýbu sa v ňom. Naša reč bola zpočiatku omnoho hudobnejšia, a len potom sa stala takou prozaickou, odhudobnenou, teraz je viacej zvukom, hlasom, ak chceme tieto krásne slova natoľko snížiť. Musí sa stať opäť spevom.

Dokonalá opera je slobodné spojenie všetkých básnických druhov, najvyšší stupeň drámy.

Základné vzťahy hudby zdajú sa analogiou základných vzťahov prírody.

V živote kultúrneho človeka mala by sa striedať hudba s nehudbou tak, ako spánok s bdením.

Z nemčiny preložili M. J. Milov a J. Podhorný.

Rainer Maria Rilke

PODZIMNÍ DEN

Pane: jest již čas. Léto bylo velmi veliké. Polož svůj stín na hodiny sluneční a na pláních odpoutej větry.

Přikaž posledním plodům, by se nalily; dej jim ještě dvě jižnějších dní, pohni je k dokonání a vžeň poslední sladkost do těžkých hroznův.

Kdo nyní domu nemá, už si ho nepostaví. Kdo nyní samotěn jest, dlouho jím zůstane, bude bdít, číst, dlouhé listy psát a bude v alejích sem a tam přecházet neklidný, kdy lupení se honí.

PONT DU CARROUSEL

Ten slepý muž, co stojí na mostě,
šer jako mezník bezejmenných říší,
jest asi onou, stále toutéž věcí,
kol které pozdálčí jde hvězdná hodina

a souhvězdí tichý střed.
Neb vše kol něho bloudí a řine a
se pyšní.

Jest oním nehybným Spravedlivcem,
postaveným do mnoha cest zapletených;
temným vchodem v podsvětí
u povrchního pokolení.

KONEC PODZIMU

Vidím od nějaké doby
kterak se všechno proměňuje.
Cos' vstává a jedná
a usmrcuje a bolí.

Co chvíle ty všechny
zahrady jinačí;
od žloutnoucích k žlutých
pomalému rozpadu:
o jak mi byla cesta daleká!

Teď jsem u prázdných
a hledím všemi alejemi.
Téměř až k dálným mořím
možno to vážné a těžké
zbraňující nebe viděti.

VŽPOMÍNKA

Čekáš a dočkáš se Toho,
co život ti nesmírně zmnoží;
Mocného, Neobyčejného,
procitnutí kamenů,
hloubek, obrácených k tobě.

V policích knihovny se šíří
svazky ve zlatě a hnědi;
i vzpomínáš projetých zemí,
obrazů, rouch
znovuztracených paní.

A pojednou víš: To bylo to.
Vstáváš a před tebou stojí
zašlého roku
úzkost a tvářnost a modlitba.

VIKTOR CHOVIN

„Rozanov před smrtí“.

Ne pohřební řeč, a ne biografie, a také ne pokus o charakteristiku nesmírného díla a neobyčejného talentu, nýbrž prostě a jen - dokument o něm.

Doklad o Rozanovovi před smrtí, o nenadálém konci jakési nedokončené cesty, o posledním slově, vyřčeném, ale nedokončeném, v němž dli - jak všecek dřívější Rozanov tak i ten nový, který vyřkl to nové, ale smrtí přerušené slovo.

Smrt jest zhusta - „organickým“ koncem, jest „fysickým“ dovršením činnosti člověku naznačené, jest - faktem plným hodnoty s hlediska „zákonů přírody“, ale zbaveným jakéhokoliv vnitřního obsahu. Smrt Rozanova jest naplněna významem, protože s ním zaniká pokračování započatého rčení: „rozanovština“, - jeho duševní živel, hle, tato „hudba duše“, již tolik Rozanov vynikal, zůstala nedokončena.

Takto mně píše v jednom dopise: „Musím zakončiti svoji „Apokalypsu“. A v jiném, téměř před smrtí, opět vzrušený se táže: „a jak je to možné, že nemohu zakončiti „Apokalypsu“ a „Z východních motivů?“

A kterak by nebyl Rozanov také vzrušen, když se mu zdálo, že v ní v „Apokalypse“ musí býti rozhodnut jedva začínající se zápas dvou živelů, dvou lásek, dvou zájmů, drásajících ho celý život: organického, vnitřního vztahu jeho k pravoslavi v ruské jsoucnosti, k Rusi Modlící se, - na jedné straně; na druhé - ustavičného tihnutí, nepřekonatelného tihnutí m y s l i k Východu, k židovstvu, k Bibli, k Šalomounově „Pisni Pisni“.

„Rozhodl jsem se porozuměti židovstvu“, - píše mně kdysi a tehdy též uveřejňuje v „Apokalypse“ svůj překvapující článek, který se nazývá: „O jednom malinkém nářůdku“.

A jak se to jeví nejen zvláštním, ale i po Rozanovsky závažným, že revoluce, že události zachvátivší Rusko se jaksi slabě odrazily v jeho tvůrčím

díle, že se ho na první pohled vůbec dotkly zcela jinak - nezvykle.

„Rusko, - kde jsi? Ozvi se!“ volá v článku „Rozpadávající se carství“, volá s nevyprostitelným zármutkem a bolestí. Ale i v tomto článku, jakož i v řadě jiných, vidí v tomto „rozpadávajícím se carství“ potvrzení svých starých a zamilovaných myšlenek.

„Neposkvrněné početi Krista vyjevilo neposkvrněnost křesťanské historie“.

„Křesťanské historie vůbec nebylo“ - píše na jiném místě a „rozpadávající se carství“ jest - mnohem hlubší a mnohem větší než revoluce i bolševism.

Tak, i revoluce, i bolševism našly jakési svoje, ani dost málo neočekávané místo v řadě jeho starých, a nejednou jím samým vyjádřených myšlenek. A tak zatím co v této době, kdy většina a snad téměř všichni spisovatelé hynuli, ztrácejíce na-prosto hlavu, kdy se utápěli v bezmocném a bázlivém hněvu a nenávisti, v této době, kdy je politické události strhly do svého proudu a veškeren ruský

život je uchvátil, zdeptav v nich všechnu tvůrčí iniciativu, Rozanov, prožívaje osobní tragedii žebráctví, hladu a osamocení, zůstal věrný své vnitřní melodii; našel kdesi v hloubi sebe tu časovost ideje, to úsili cítit, ty zvuky, zasahující svoji ryzi lyrikou, svoji odloučeností „zloby dne“. Jeho tvůrčí práce nejen že nebyla porušena, nýbrž naopak, dostala nové impulsy.

Rozanovovy články z poslední doby, jeho „Apokalypsa“, apologie židovství a hana křesťanství, daly vzniknouti legendě o jakémisi duševním, předsmrtném „přelomu“ Rozanova, o tom, že se zřekl Krista a poklonil se jakýmsi jiným „bohům“.

Ale toto vše - jest jen pouhá legenda.

Nejméně byl Rozanov povolán k tomu, aby „řešil poslední otázky“. Více než kdokoliv jiný cítil antinomii života a lidského poznání a, může být, jako nikdo jiný dovedl na tuto antinomii reagovali.

- Nevím, co jest to pravda, - hovořil, a nevěřil, co jest tato pravda. Ale nebyl na pochybách v tom,

že bez „pravdy“ není možno člověku žít klidně, a že není-li člověku dána „pravda“, jest mu za to dána „hudba duše“.

Zemřel jako dobrý křesťan. Zemřel upokojen, za tichého mrkání věčného světla, zemřel za zvuků zvonů zlatem svitící Sergievské laury.

V tisku byl již oznámen jeho dopis, který napsal před smrtí všem spisovatelům, „celému světu“, a v němž prosí všechny za odpuštění a všem odpouští, v němž zdraví „celý svět“ a píše, že proti nikomu nemá zloby.

Jestliže se máme jako lidé radovati z toho poklidu posledních dní Rozanova, pak jedině proto, že toto „křesťanštější“ zladění, že tento všem odpouštějící dopis, že tato bohabojná smrt oznívá největší disonancí v tvůrčím životě Rozanova.

A Rozanov nezůstane velikým tím tichým akordem, ten úžasný a hříšný spisovatel, ten zlobný hanobitel „svatosti“ a velký apologeta lidství.

Tím „poklidem“ se nezvěčňuje jeho život, ale věčným, neustálým vzrušením jeho zanícené a fanatické mysli.

Vždy sám, bez účastníků, bez školy, bez učenníků, pronásledovaný vládnoucími poměry v současné literatuře, neoceněný „kamarády od pera“, kteří využívající jeho talentu, vyjadřovali se s pohrdáním o nečekaných pro ně, nepotřebných jim, rozčilujících je originálních objevech jeho znamenitého nadání; žil a umřel s vědomím svého odpadlictví, svého vnitřního a jemu souzeného osamění.

A nyní, když přišlo to přiznání, když „výminečnost“ Rozanovova jeví se téměř obecným míněním, ale jinak přec jen málo oduševnělým jak dřívější odpor k Rozanovovi, vzpomíná se obzvláště jeho slov:

„Člověka nesmíme měřit verstami, nýbrž milimetry“.

Sám život se vzchopil k ochraně Rozanova a rozanovštiny a zle se vysmál jeho bývalým hanobitelům.

Teprve život musel ukázati nestvůrnou tlamu světové války a otřásající masku revoluce, aby ospravedlnil „Osamocení“ v Rozanovovi. Ale ne-

jen ospravedlnil, nýbrž i upevnil celou významnost, celou nepřemožitelnost „osamocené“ v člověku.

Dle pravdy: „vše zanikne, a hle, toto zůstane“ ...

Přel. Zd. Ř.

V. Rozanov: Gogol

(II. kapitola z „Legendy o velikém inkvizitorovi“).

Známé je mínění*), podle kterého všechna naše literatura vychází z Gogola; správnější bylo by říci, že byla vesměs odmítáním Gogola, bojem proti němu. Vychází z něho, hledíme-li na věc z vnějšku, srovnáváme-li způsoby umělecké tvorby, její formy a náměty. Tak jako Gogol, zabývá se celá ta řada spisovatelů pozdějších, Turgeněv, Dostojevskij, Gončarov, L. Tolstoj jen skutečným životem, a ne životem vytvořeným fantasií (jako „Cikáni“, „Mciri“), poměry, v jakých se ocitáme všichni. Podíváme-li se však na věc s vnitřní strany, srovnáme-li tvorbu Gogolovu podle obsahu s tvorbou jeho domnělých žáků, nelze nevidět diametrální protivy. Je pravda, že pohled jeho i jejich byl obrácen na život; ale to, co oni v něm uviděli, a co zobrazili, nemá nic společného s tím, co viděl a zobrazil on. Není-li jemné

*) Podrobně je mezi jiným vyloženo u Ap. Grigorjeva v článku „Pohled na současnou krásnou literaturu a její historické východisko“. Sočiněnijs, str. 8—20.

chápaní vnitřních hnutí člověka nejpatrnějším, nejstálejším a nejvýznačnějším rysem všech našich nových spisovatelů? Za činnostmi, za situacemi, za poměry vidíme u nich všude lidskou duši jako skrytou hybnou sílu a tvůrce všech viditelných faktů. Její vzrušení, její vášně, její klesání a vyjasňování - to je předmětem jejich neustálé pozornosti. Proto je v jejich dílech tolik záдумčivosti, proto je tak milujeme a pokládáme stálé čtení jejich děl za nejlepší pomůcku zlidšťujícího vzdělání. A když jsme svou pozornost soustředili na tuto zvláštnost, jako na hlavní věc, a obrátíme se pak ke Gogolovi, cítíme v jeho tvorbě ihned strašný nedostatek právě toho rysu - *jen toho jediného a jen u něho jediného*. Své hlavní dílo nazval „Mrtvé duše“ a nemaje ani tušení vyjádřil tím názvem veliké tajemství své tvorby a ovšem i sebe samého. Byl geniální malíř vnějších forem a jakýmsi kouzlem dodával jejich zobrazení, čehož jedině byl schopen, takové životnosti, téměř plastičnosti, že nikdo nepozoroval, jak se ve skutečnosti za těmi formami nic neskrývá, že v nich není duše, že není toho, kdo by je nosil. Ať společnost, kterou zobrazoval, byla ošklivá a sprostá, ať

si zasluhovala posměchu: ale copak se snad neskládala z lidí? Copak pro ni už nebylo velikých chvil smrti a zrození, které jsou společné každému živému citu lásky nebo nenávisti? A jestliže, ovšem, nikoli, *čím* tedy se mohly ty postavy, které nám představil jako své hrdiny, ozvat v ty veliké chvíle, pocítit ty vášně všem obecné? Co bylo pod těmi šaty, které jediné na nich vidíme, co by se bylo mohlo aspoň někdy po lidsku potěšit, truchlit, nenávidět? A když nebyli schopni ani lásky ani hluboké nenávisti ani strachu ani důstojenství, je otázka, proč se konec konců namáhali a získávali věci, proč někam jezdili a něco snášeli? Gogol předvádí jednu děti - a ty děti jsou již tak ošklivé jako jejich rodiče, jsou zrovna takové směšné a posměchu propadající figury jako oni. Jednou dvakrát popisuje, jak se v člověku probouzí láska - a vidíme s úžasem, že jediné, co ji rozněcuje, jest prostá fysická krása, krása ženského těla pro muže (Ondřej Bulba a Polka), která působí ihned a o které po té první chvíli už není co vypravovat, není všech těch citů a slov, které slyšíme v nových písních našeho národa, v řecké antologii, v německých bájích a všude po celé zemi, kde mi-

lují a se souží a kde nemají potěšení jedině z rozkoše tělesné. Byl by to snad býval sen, který snilo všecko lidstvo a jehož lživost Gogol odhalil, přetrhnuv na konec blouznění a ukázav skutečnost? A není-li správnější myslit si, že neblouznilo lidstvo a že neviděl pravdu on jediný, nýbrž že naopak lidstvo cítilo a znalo pravdu, kterou také během tisíciletí vyslovovalo v poesii všech národů, a že on sám blouznil a že nám své nezdravé sny vypravoval jako skutečnost:

„A pročpak mám zahynout jako červ? praví jeho hrdina v těžké chvíli, když pohořel na celním úřadě. „A co jsem teď? Co se mnou? Jakpak se teď podívám každému úctyhodnému otci rodiny do očí? Jakpak bych necítil výčitky svědomí, když vím, že nadarmo jsem břemenem zemi? A co potom řeknou mé děti? „*Otec byl ničema*“, řeknou, „*nezanechal nám docela žádného jmění*“.

„Víme již, že Čičikov měl veliké starosti o své potomstvo. *Byla to věc tak dojmavá*. Mnohý by si to možná tak příliš nebral, kdyby nebylo otázky, která se, nevíme proč, naskytuje sama sebou: a co řeknou děti? A budoucí zakladatel rodu zašilhá

jako opatrný kocour jen jedním okem stranou, nedívá-li se odněkud hospodář, a popadává všechno, co mu je nejbližší: ať to je mýdlo nebo svíčky nebo sádlo“ *)

Jaká hrůza, jaká zoufalost - a je to skutečně pravda? Copak jsme neviděli na vesnických i městských hřbitovech stařeny, které sedí a pláče nad hroby svých stařečků, ačkoli je zanechali v hadrech, v jakých žili sami? Copak děti, když vidí svého otce odcházeti, někde přistupují k matce a ptají se: „máme nějaké jmění?“ Copak je lži a výmyslem všechna nesrovnatelná poesie našich národních smutečních písní nad mrtvými**), která nikterak nestojí níže než poesie „Slova o pluku Igorově“? Jaké obrazy, jaký upřímný zármutek, jaké naděje a jaké vzpomínky! A jakým kalným, neživým pohledem bylo třeba hledět na skutečnost, aby se to vše přehlédlo, aby někdo těch zvuků neslyšel, aby se nezamyslel nad těmi vzlyky. Mrtvým pohledem se podíval Gogol na život a jen mrtvé duše v něm spatřil. Naprosto

*) „Mrtvé duše“.

**) Viz „Smuteční písně evrejského kraje“ které sebral p. Barsov. „Pláč Jaroslavny“, nejpoetičtější místo v „Slově“, je zřejmě národní smuteční píseň přenesená sem. Srovnej jazyk, obrazy, obraty řeči!

nepodal v svých dílech obraz skutečnosti, nýbrž nakreslil jen s úžasným mistrovstvím řadu karikatur na ni: proto také tak utkvívají v paměti, jak si nemůžeme zapamatovati nijakých živých osob. Prohlédněte si řadu nejlepších podobizen lidí skutečně žijících, z masa a kostí - a jen málokterou si zapamatujete; podívejte se na velmi dobrou karikaturu, - a ještě po dlouhé době, dokonce když se v noci probudíte, vzpomenete si na ni a rozesmějete se. V těch podobiznách je směs rozličných rysů, dobrých i zlých náklonností, a ty rysy se navzájem protínají a tím se zeslabují - nic do očí bijícího a ostrého vás v nich nepřekvapuje; v karikatuře je vzat jen jeden rys a celá postava vyjadřuje jenom jej - i pitvorným výrazem obličeje i nepřirozenými křečovitými postoji těla. Je lživá, ale utkvívá v paměti navždy. A takový je Gogol.

V tom také spočívá vysvětlení celé osobnosti a celého osudu. Uznáváme jeho genia, s úžasem se však nad ním pozastavujeme, a když se sami sebe tážeme, proč je všem tak nepodobný,*) co ho činí zvlášť-

*) Ve „Vybraných místech z dopisů přátelům“ můžeme v podstatě nalézt všechna data pro vysvětlení vnitřního procesu jeho tvorby. Tu

ním, bezděky nám připadá, že ta zvláštnost - není u něho nadbytek lidské podstaty, že to není plnost sil přesahujících normální meze naší přirozenosti, nýbrž naopak, hluboká, strašná vada v té přirozenosti, nedostatek toho, co mají všichni, co nikomu nechybí. Byl v své duši do té míry osamocen, že se jí nemohl dotknouti jiné duše; a proto cítil tak všecku plasticnost vnějších tvarů, pohybů, rysů tváře, situací. O něm, příteli Puškinově, vrstevníku Granovského a Bělinského, členu slavjanofilského

je jedno z jasných, určitě vyslovených míst: „Zbavil jsem se již mnohých svých nedostatků tím, že jsem je přenesl na své hrdiny, že jsem se jim v nich posmíval a přiměl jiné, aby se jim také smáli... Tobě se vysvětlí také to, proč jsem dosud nepře tváděl čtenáři potěšujících výjevů a proč jsem si nevybíral za hrdiny lidi ušlechtilé. Ty si z hlavy nevymyslíš. Dokud se jim nebudeš trochu podobat sám, dokud nedobudeš vytrvalosti a úsilím nevybojuješ své duši několik dobrých vlastností - bude všechno, co tvé pero napíše, neživotné“. (Čtyři listy různým osobám o Mrtvých duších, list třetí). Zde je dosti jasně vyjádřen subjektivní způsob, kterým vytvořil všechny postavy svých děl: jsou to najevo vysřavené vlastnosti jeho duše a vůbec ani se neuvádí, že by je byl kreslil podle něčeho vnějšího. Rovněž tak se vykládá sám proces tvoření: vezme se jednotlivý nedostatek, jehož podstata je dobře známa ze subjektivního života a načrtne se k němu ilustrace, nebo ilustrace „s mravním naučením“. Je jasno, že každý rys té postavy v sobě a po svém odráží právě jen ten nedostatek, neboť jiného účelu nakreslená postava ani nemá. A to je právě podstata karikatury.

kroužku v jeho nejlepší, nejčistší době, vypravují, že „nemohl naléztí určité formy pro své výtvary“; a sami cítíme u něho palčivé, příliš „patrné“ slzy po čemsi, co nelze uskutečnit, po jakémsi „ideálu“. Není tu chyba v slově, a nerozřešíme snad všechno jeho tajemství, dáme-li místo něho slovo náležité? Nebyl to ideál, co nemohl naléztí a vysloviti; on, veliký umělec forem, shořel bezmocnou touhou, aby aspoň v jednu z nich vložil jakousi živou duši. A když přece nemohl přemoci nездolnou potřebu - objevily se v jeho výtvorech obludné fantasmagorie, nepřírozená Uliňka a jakýsi Řek Kostanžolgo, kteří nejsou ani jako postavy ze snů ani jako osoby skutečné. Ztrávil se v bezmocné touze, aby se dotkl lidské duše; vypravuje se cosi nejasného o jeho posledních dnech, o jakési pomatenosti, o strašných mukách pokání, o poštění a o smrti hladem.*) Jaké naučení, které se stalo v našich dějinách a kterého jsme nepochopili! Geniální umě-

*) Viz zmínku o něm v Literárních vzpomínkách J. S. Turgeněva („já-
ká rozumná a jáká nemocná bytost“) a rovněž F. J. Buslajeva „Moi
dosugy“ (Mé volné chvíle). M. 1886. sv. 2., str. 235, 239. s historic-
kými slovy Gogolovými pronesenými (několik dní před smrtí) ke komi-
kovi - Š.čpkinovi: „Zůstaňte vždy takový“.

lec po celý svůj život zobrazoval člověka a nedovedl zobrazit jeho duši, a řekl nám, že té duše není, a kresle mrtvé postavy, dělal to s takovým uměním, že jsme opravdu na několik desetiletí uvěřili, že bylo celé pokolení obcházejících mrtvol - a pojali jsme nenávisť k tomu pokolení, nelítostně jsme o něm pronášeli slova, jaká člověk je schopen pronášeti jen o bytostech bez duše. Ale on, který ten klam způsobil, vytrpěl trest, který nás teprve čeká v budoucnosti. Umřel jako oběť nedostatku své povahy - a obraz askety spalujícího své spisy je poslední, jež zanechal z celého svého života tak podivného, tak neobyčejného. „Moje je pomsta a já ji vykonám“ - jako by bylo slyšet tato slova z praskání v kamenech, kam geniální šílenec vrhá svou geniální a zločinnou pomluvu lidské povahy.

Co lidé nepoznávají vědomě, to někdy silou tím větší cítí. Všecka naše literatura po Gogolovi se snažila proniknouti v lidskou podstatu; - a zdalipak odtud, z této síly protivného působení, nevyplývalo to, že v žádné době a u žádného národa nebyly všechny taje lidské duše tak hluboko odkryty, jak se to v posledních desetiletích stalo před oči-

ma nás všech? Nic není nápadnější než změna, kterou poznáváme, když přejdeme od Gogola k ně-
kterému z nových spisovatelů: jako bys přešel ze
hřbitova do kvetoucí zahrady, kde je všecko plno
zvuků a barev, sluneční záře a života přírody. Po
prvé slyšíme lidské hlasy, vidíme hněv a radost na
lidských tvářích, víme, jak jsou někdy směšné: a
přece je máme rádi, poněvadž cítíme, že to jsou lidé
a proto naši bratři. Jsou tu v malých povídkách
Turgeněvových tytéž vesnice, pole a cesty, kudy
možná jel také hrdina „Mrtvých duší“, a táž drobná
újezdni města, kde uzavíral své kupní smlouvy. Ale
jak to vše u něho žije, dýše, jak se to hýbe, těší a
miluje! Tytéž mužiky máme před sebou, ale není to
už několik idiotů, kteří chtějíce uvolniť dvojce spře-
žení koní do sebe spletené, sedají na ně, bůhví-
proč, a mlátí je klacky do zad; vidíme čeledě a ne-
volníky, ale není to věčně páchnoucí Petruška a
není to Selifan, o kterém jen víme, že byl pořád
opilý. Jaká rozmanitost postav, mračných a vese-
lých, plných praktické starosti nebo jemné poesie!
Když se pozorně zadíváme v jejich rysy, živé a
osobité, začínáme chápat své dějiny, sami sebe,

všechn okolní život - který se tak široce rozrostl z nitra toho národa. Jaký čarovný dětský svět se před námi rozvírá v snění Oblomovově, ve vzpomínkách Nětočky Nezvanové, v „Dětství a chlapectví“ ve scénách „Vojny a miru“, u starostlivé Dolly v „Anně Kareninové“: a to všechno snad přece není méně skutečné než Alkid a Themistokles, ty ubohé loutky, ten zlý posměch nad těmi, kterým se nikdo neposmíval? A myšlenky Bolkonského na bojišti slavkovském, modlitby jeho sestry, rozčilený nepokoj Raskolnikovův a všechn ten složitý, rozmanitý, do nekonečné dálky se rozkládající svět ideí, povah, situací, který se před námi rozevřel v posledních desetiletích - co o něm řekneme se zřením ke Gogolovi? Neřekneme, že tohle je odkrytí života, který v něm umřel, obnovení důstojnosti v člověku, kterou mu odňal?

Přel. Jar. Skalický.

ALBERT VYSKOČIL

NĚKOLIK POZNÁMEK KE THEORII NOVÉHO UMĚNÍ.

Impressionism je mrtev. Projdi Národní třídou po obou stranách, navštív Příkopy a zavítej na nábreží: všechny ty nové a nejnovější výkladce, ani oněch záhy budoucích nevyjímaje, usvědčují tě nezvratně o tom, že impressionistické umění již dožilo. Někdejší daleký, třebaže dohledný obzor, který zval k tolikerým cílevědomým výpravám, se zavřel a světlo nad ním pohaslo. Někdejší zlatý poklad několika silných a odvážných je tu rozměněn v běžné poslední měďáčky a nejposlednější železnáčky o hodnotě sotva zdánlivé. Impressionism je opravdu mrtev.

Tato skutečnost, každému dnes tak zřejmá, vyburcovala již dávno k příslušné reakci, jež počala své odbojné i doboyvatelské dílo v té chvíli, kdy impressionism stával se methodou a přestával být uměním, ve chvíli, kdy začal žít svým druhým doktrinářským paživotem, který ještě měl před sebou rozmanitá zcestí barevných a jiných experimentů. Co tehdy podněcovalo činný nepokoj

jednoho nebo dvou plně súčasťných niter proti způsobu, z kterého počal vyvětrávat duch, to dnes je ze široka uznáno a obecně oprávněno. Je v umělcově přirozenosti, že nemůže opisovatí toliko povrchu, že se neunáší jen zevnějším tvarem a nespokojuje prapouhým zdáním věci, ale dobývá uměním skutečnosti, z které byl v podstatě své vystoupil na tento svět stínů. Každé umění žije touto jedinou skutečností, kterou vždy znovu odkrývá a na svůj způsob potvrzuje, ať už zpodobuje Madonu mezi anděly a svatými, nebo upopelenou myš, hlodající v tmavém a smrdutém koutě na kousku pohozeného chleba. Na této cestě jeví se jeho pravý náboženský smysl a více než to, ukazuje se, že umění nemůže být nežli tíhnoucí za hodnotami věčnými, nemůže býti než náboženské, ano, je náboženství samo. „Wer Kunst besitzt, hat auch Religion“, praví o tom Goethe. Umělec je z oněch blahoslavených čistého srdce, kteří zjednodušují zastřený a změtený poměr k veškerenství prozíravým, jasnozřivým a prajednoduchým vztahem lásky, kteří pohlédli promykem inspirované chvíle ve tvář boží a kteří stíny tohoto světa dávají nám prohlédat jako v obrazech a podobnostvích.

Ničeho nového není na této ustavičné pravdě božského trvání, která jako pater navléká veškeren život všeho umění, onu nevyčerpatelnou změnu vnějšího způsobu, ono živé a v plameni nového ohně dožívající tělo.

Když obzorem vynořovala se významná, melancholicky krásná hvězda umění Watteauova, vítali v ní příchod nového způsobu. Jistě že neprávem mluví se nyní o jítu nového umění, sotva že periferií neutěšeného nebe zasvítala nejistá mlhovina. Nevíme, do které míry názvem „nové umění“ má být opsán výtvarný zjev, jemuž nezdá se žádný z běžných a diskreditovaných - ismů označením dosti výstižným. Ale skutečné novum, které pozorujeme v příchodu tohoto umění, je ona skoro suchopárně vymezená cesta a theorie vytvořená nejen ideologisujícími mluvčími nového směru, ale i slovesným, a více slovesným nežli výtvarným svědectvím súčasněných umělců. Chopíme-li se zde nikoliv tak nadobro neoprávněného úkolu, soudit podle tak četných slov vedle skrovných jen skutků, shledáváme, že naše kampaň nebude právě nevelká.

Své doby promlouvali pánové Metzinger a Mercereau jako oficielní mladí. Posledně jmenovaný,

sestavuje první soubornou výstavu moderního umění, vymezil v úvodním slovu povahu nového zjevu myšlenkami, které zasluhují poznáamek. Civilní, každodenností inspirované nitro nového umělce v podivu pro technický, železobetonový, elektřinou a parou poháněný dnešek, pozastavuje se nad soustředěnou silou dynama, podivuje se lehkému křídlu stoupajícího letadla s vrtulí vířící v řídkém vzduchu výšin, žasne nad výkonností rotačky a závratnou, veškero pomyšlení předstihující rychlostí elektrické jiskry, blýskající lidskou myšlenkou přes horstva i oceány, pojící hlavy a srdce, pro které není již dálky. Nepředstižná výkonnost, neomylná přesnost, strašlivá síla a nepostižná rychlost mechanismu naplňují ho nadšením. Nevybočuje z naznačeného obrysu domnívá se Mercereau, že technické vynálezy, fotografický aparát, fonograf a kinematograf zasadily poslední ránu dosavadnímu umění, které opisovalo toliko povrch. Mechanika je dokonalejší nežli umění a opisuje povrch s nenapodobitelnou přesností, dokonale. Hned napočátku zaráží toto ve všem všudy vnější pojetí uměleckého tvoření. Technické vymoženosti učí nás nikoliv odvratu od umění, ale pravému jeho oceňování a horoucnější lásce

k němu. Technický vynález nejen že umění nepřekonává a neznemožňuje, ale on je ukazatelem, kterým doměříme se jeho skutečné výše. Co je takový nahodilý, pouhopouhý okamžitý průřez podoby a života, poskytovaný mechanickými prostředky, naproti prožité synthese, kterou podává umělec svým dílem !

Po tomto nevážném otřesu samou podstatou umění, důležitější jest, co dále praví Mercereau o snaze moderního směru usilujícího podatí na jediné ploše sto stránek, v omezeném prostoru sta prostorů a sta dění, sdružití tyto různorodé složky pro nás, kteří neumíme sjednocovat vesmír jediným pohledem oka a jediným dojmem. Ale nečinilo a nečiní tak posud každé veliké umění? Není jeho velkolepá synthesa podivuhodným soujmem oněch set rozmanitých prostorů, vzájemných vztahů a podob? V kubismu však, který tu dlužno mít především na mysli, spatříš jenom trudnou analysu, onu tříšť vedle sebe mrtvě ležících nadobro statických nebo ve zmatku se proucíh postřehů a pohledů, kterými snaží se vštípít nám svůj nový, dokonalejší názor s několika stran. Pozoruješ, kterak výtvarník obcházel za tím účelem svůj předmět, ale jeho nitra a života touto trudnou pítvou nevynesl. Chce

nyní na tobě, k čemu ti v negativní části své theorie ukázal jako k nedostupnému pro tebe. Chce, aby jednotlicímu pohledu oka se podařilo, čeho nedovedla organicky sjednotit jeho umělecky chabá bytost. Štítí se impressionistického scestí a je zatracuje, ale sotva se tu líší od těch, kteří rozkládajíce barevný tón v základní jeho prvky, žádali od tvého nikoliv pohledu, ale pouhého oka práci nadobro mechanickou a oduševnělou. Praví synové doby. Takto sotva dostihnou toužené integrity pravdy proti zdánlivému reálnu. Zastírají chatrně svůj mechanism tvrzením, že v souhlase s objevy vědeckými chce toto nové umění objevit i úplné zákony, hlubší včerejších. Ale umění nezná zákonů dnešních a včerejších, usilujíc jediné o to, aby vždy dokonaleji kráčelo za jedněmi a týmiž. Jinak by umění minulosti nebylo nám v své hotovosti a ucelenosti regulativem a osvěžující studnicí, ale pozbylo by pro nás významu a tomu tak není. Veliké umění kterékoliv doby žije svou věčnou pravdou jako nepřetrvalou přítomností. Měřeno t. zv. reálnem umění bylo vždycky neskutečné, poněvadž jeho skutečnost byla vyšší, byla vtělené poznání proti němé záhadě reality. Síla, která od věků do věků je pohání, je síla, která tvoří a která

mechanicky neopisuje nikdy, odkrývá podstatu pravého života pod zdánlivým, prchavým, přeludným a nikdy nejsoucím povrchem věcí.

O dvě léta dříve pokusil se o spornou otázku V. V. Štech, promlouvaje ve jménu těch, kteří vystavovali v odštěpené skupině výtvarných umělců. Spatrnou rezervou přiznával, že nepoznává směru a obsahu nového proudu. Zdá se mu však, že tu spatřuje známky svědčící o nové logice, nové idealnosti, nové neskutečnosti a nových duchovních předpokladech. Leč v těchto příliš obecných, spíš z povahy veškerá umění nežli z úkazů nového umění tryglých předtuchách, nepodařilo se mu pochytit jediné z oněch k novým břehům ukazujících známek. A staví most neméně vratký, když se snaží, aby se ubránil vtíravému poznání tvarové libovůle a kubisujícího mechanismu, který bez jasně a jediné pochopitelného důvodu zaklíná zevně svět v měřická enigmata, v kterých shledává postiženy pravé vnitřní vztahy a skutečnou existenci. Nové umění - praví - neodvolává se přímo na přírodu, ale odvažuje se volného tvaru vyvozeného a vytvářeného pod zákony plynoucími z vnitřní organisace vlastního díla.

Spatřuji v tomto namáhavém souhrnu pouhý opis,

zastřenou kapitulaci před původními, nedoznanými dojmy a soudy.

Nenamítej ničeho, nechceš-li býti poznán jako stupidní. Ale řekneš-li na př. kubistovi, že jeho dílu nerozumíš, neodbude tě, aniž ti čeho vyloží, ale, vyzbrojen dostatečnou erudicí, odkáže tě k deseti jiným, kterým, jak se domnívá, také nikdo nerozuměl. Je ostatně potřebí, abychom byli z úmyslu temni, odpoví ti tu Jean Metzinger. Ty však, ještě tak nadobro nezmaten, otevřeš starého Schopenhauera a přečteš si s novou vždy důvěrou „das deutlich gedachte findet seinen angemessenen Ausdruck.“

Do někdejší „Scény“ přispěl druhdy Josef Kodíček tímto poznatkem k psychologii nového tvoření: Nový umělec staví se k předmětu vždy naze, nově bez předpokladů, do nichž měl se stěsnávati předmět a dané thema. Ale přistupovat naze a nově jsou dvě rozdílná hlediska, z nichž první znamená přistupovat vůbec beze vztahu, což je asi tolik jako vůbec nepřistupovat. Předmět sám o sobě ničeho nemůže dát. Je hluchý a mrtvý, pokud jasně uvědomělý vztah mu nedá promluvit, neprobudí v něm skrytého života a neodemkne klíčem vyhraněného poměru jeho utajených pokla-

dův. Tradice není tíhou minulosti, ale pomocnou rukou podávanou z kteréhokoliv úhlu a kteréhokoliv století. Možnost takového nahého přístupu znamenala by posléze konec a nepotřebnost umění. Ale svět nepromlouvá sám a ke komukoliv. Nemožno nám, abychom žili bez umění, které žije, pokud bude dáno jedincům. Básník je světlo, kde ostatní jsou tma. Řekne-li nám, že je mu potřeba, aby byl temný, kde od něho čekáme dar vidu a sluchu, řekneme mu, že ho nepotřebujeme. Slepí jsme sami též.

Co platno po novotě se jenom namahat. Sestupuje shůry jako náhlé světlo odměnou dlouhého zápolu ve tmách a neudýchává se barokními zákruty po novotě trýzněného mozku. Je to přímá cesta, třebaže je výslednicí nevyzpytně složitých a skrytých směrnic. Genius, skutečný to novotář, vystupuje rovnou ze samých útrob země, jak by řekl Carlyle. Svědčí toliko o světle a netřeba mu, aby se halil v pochybnou záhadu temnosti. Zástupy slepců jsou mu již dosti trpkým údělem.

Souvislost života nemůže být porušena. Pravda, že Foinix neshoří zúplna a na popel, ale že nový pták zdvihá se ještě ze žhoucího popelu. Mezitím, co chabé a odmocněné pozůstatky dožívají v sle-

pých uličkách, původní síla hledá v taji na novém průlomu. Těmto novým zdá se, že tajemným gestem do budoucna jim kyne Cézanne, v jehož zárodky obtěžkaném díle snaží se pokračovat spíš doktrinářskou a učenou konjunkturou, nežli výtvarným dílem. Mnozí, kteří dnes pracují v taji a mlčení, rozpoznávají i jiné pokyny a věřím, že jsou právě tito mlčeliví, kteří promluví svými díly a ne doktrinami, kteří udržují kontinuitu postupujícího života, vítězové nad lokálním významem excesů a převratů. Oni však, zdá se ti, že v nejistotách a s nestačnou tvrdostí ulpívají v jednom ze slepých výkopů předchůdcovy síly, jenž by sotva již dávno jej neopustil a nezkusil jinou cestu, kterou by došel. Nedovedeš si představit vývoje v tomto vyschlém a do nejposlednější písmeny rigorosně vykonstruovaném výžadku vytrýzněného intelektu. Zde není nejistého tápání a hrdinské pouti za novým cílem. Všecko se kreslí v šedivém pasvitu několikanásobně odraženého paprsku jakéhosi dávno již dopadlého světla a strnulý mechanismus formy zotročuje i skrovné síly a naplňuje pozorovatele tesknotou nad uvězněnými možnostmi. Těš se nadějí. Neprobloumal se ne jeden z dobrých výtvarníků kratší nebo delší modernistickou ma-

látností? Uvažuješ-li o jediné nutnosti pravého uměleckého výrazu, napadne ti: neměl však efemerní Gutfreund svého dvojího způsobu, své dvojí nutnosti? Kde je osudová tragika i naděje vítězství této jediné možnosti? Zde aspoň ještě je úctyhodná tvrdošíjnost, ale tam - ukázala se výhodná nabídka a okázale vynášený nový způsob zaměněn je nej-ošuntější konvencí.

Novota má ovšem mnoho posměvačů, ale není bez několika odpůrců a několika poznávajících. Jsou z nich snad oni, jimiž jsme se shora zabývali? Moderní směry prožily zatím svůj ohňový křest, třeba-že nikoliv vnitřních krisí a pochybností. Po bezmála čtyřech letech utajovaného položivota přihlašují se znovu, jako nové umění, ne tak novými díly jako novými theoretiky. Dr. Václav Nebeský vystupuje na řečnickou tribunu, aby vysvětloval, zdůvodnil a hájil právo nového umění na existenci. Co s utajenými pochybami naznačil kdysi Štech, domýšleje se nové logiky, vyslovuje Nebeský nerozpačitou otázkou: Nač se vyjadřovat oklíkou přes vnější zjev věcí? Nový umělec nevchází do věcí, nýbrž uzpůsobuje své nitro, by věci vcházely přímo v něj svou podstatou. Dává se navštěvovat věcmi, rozuměj jich pravou skutečnou bytností, a tak docí-

luje opravdové objektivnosti a vyšší skutečnosti nezávislé od vnějšího tvaru a sprostuje se takto subjektivismu.

Umělec však promítá své nitro danou obecností přírody nikoliv, že by chtěl být subjektivní, ale že mu není možno se oprostít subjektivismu. Ať říká stokrát, že dává mluvit toliko věcem, že jsou to věci, jež ho navštěvují, nelze mu přec vyjít z vězení vlastního nitra, nelze pohledět skutečnosti ve tvář, nežli skly relativních smyslů a promluvit než v smyslovém podobenství.

V tom je však obsažena také hybná síla veškerá uměleckého vyjadřování, smysl výtvarné mohutnosti a touha slovesného výrazu představovaná metaforou. Zjevující se smysl světa promlouvá k činnému umělci: Chci být znám ať jakkoliv, ale nadevše chci být *spatřen*. Tak všichni, kteří opouštějí vnější podobu věcí, opouštějí i pevnou půdu umění a směřují v neurčito nevýtvarných mlhovin. A právě v tom spatřují hrdinství vskutku nového činu, že zůstává v mezích přirozeného tvaru, nad nějž příroda nedovedla ustrojit dokonalejšího šatu pravé svojí utajené existenci: že dobývá duchových vítězství v těchto pozemských hranicích, jimiž je omezen; že hledá zákony v těchto mezích

zkracuje, koncentruje, vyjasňuje a krystalisuje.

Zastanci nového směru, reagující na zjevy, jež za reakci nestojí, pohrdli přírodním pelem, krásou zevnějšíku a tvarovým půvabem. Nevěřím, že by lidé a konečně nevýznamné padělkářství stálo za obět takových odříkání a poblouzení. Krása není a nebyla nikdy služebnou děvečkou padělkářů, ale kořistí dostupnou toliko ryzímu umění. Rembrandt objevil krásu hadrů, našel tvarové zalíbení v žebráku, v rozemletém pobudovi a v pomíjené tváři odhalil netušenou lidskou něhu a nehledaný půvab. Zdá se mi, že právě v tom je problem řešený uměním: zpodobovat nenazíratelné tímto smyslovým nutně krásnem. Není možno vyloučit z uměleckého výrazu krásu, která přec není lichým půvabem, ale nutným důsledkem jeho harmonické zákonitosti a zárukou jeho pravosti, není možno eliminovat tuto jedinou formu, názorně postihující pravou skutečnost a smysl jevů. Bez ní zůstává dno věci hluboko skryto. Ona prozrazuje nejasnou tuchu v prapřímitivních nápodobách předhistorické kresby, ona žvatlá neumělou tvárností divošského díla a svědčí o nepostradatelnosti své existence.

Nejzazší mez, ona pravá skutečnost, které se nedo-

soudíš z žádných premis omezenou schopností matematického rozumu, která však svítne v umělcově nitru jako světlé zjevení určené zákony nezbadatelné logiky ve vzácné chvíli intuice. Sem obrací se také namáhavě ustředovaný zájem nových teorií, zapřádaných v spleti metafysických vláken, zanášných v řídkou a mrazivou oblast bez naděje, že by uchvátily v těchto sestýdlých, neplodných končinách jediné kořisti pro pozemský život, vezdejší existenci umění.

Přihlédněme tu k několika poznámkám, jimiž sami tvůrcové doprovázejí své novotářské snahy, abychom poznali, jak skrovnou měrou vyzývaly tu vidiny myšlenkový podklad, kterak písíci pero vzdaluje se, nadobro neprospěšno, práci výtvarnického štětce:

Je účel, zjistit ve věcech tohoto světa jsoucnost jejich v kosmu zvolenou, uvažuje Vlastislav Hofman. Jde o to, zpodobit pravý, skutečný (!) platonovský „zdať“ a dostihnout takto nové illuse, v které věci se nám toliko zdají a nejsou modelem. Mají se objevovat idee věcí, máme nazírat Platonovu myšlenku o tělesnosti a duši věcí, nazírat dvojí jsoucnost jedné věci (!), z nichž jedno je viděním hmotným, druhé viděním spirituálním; klam

v kosmu, nový illusionism. Začíná tedy tímto preludovým kubismem nová epocha. Vidíme myšlenku zpodobovanou ve stavu zrodu, v jejích vy-nořujících se prvcích, odtažitý myšlenkový proces, bez přerodu, čistě duchovně a pouze.

Nevím, do které míry trudný zmatek a neporozu-mění Platonově nauce je ukazatelem pravého stavu i ostatních věcí, ani do které míry touha po zpodobení myšlenky ve stavu zrodu, odtažitě a bez prostředníka je vnuknuta mátožnou mlhovi-nou J. Čapkova „Lelia“, při všem úctyhodného. Nebylo by prvním počinem k provedení tohoto snu odvrhnou'ti především příliš hmotný štětec, roztrástit vězení kresby, dáti výhost příliš zdánli-vým hodnotám barvy? Ale čím zbude nám pak promluvit? Věříme-li, že to vše bude jednou mož-no, pak již dávno nebude nám potřeba kubistovy námahy, ani jeho nového illusionismu. Jenom žel, že „nyní zajisté vidíme v zrcadle a *skrže* podoben-ství“ a nikoliv tváří v tvář, poznává sv. Pavel.

Oč staneme se více vidoucími a méně slepými takovým potřásáním ideemi? Co dá nám ona myšlenka ve stavu zrodu, onen náčrt uchyti-vší se pevné země na podporu tvůrčího pochodu původ-cova, nám však zastřený a nikoliv pro nás určený?

Nebylo by to důkazem trudného rozpadu nebo chabé nemohoucnosti, odkrývat kořínky, pokud jasné řeči schopný organism nevystoupil hotov na světlo ?

Nezbavíš se zdání, že tito na místě ucelených děl předkládají pouhé náčrtky a poznámky, třebaže mnohdy nikoliv bez výrazu a ceny, přece však jenom enigmatická svědectví v nesouvislých úryvcích a v poloprobídlých nápovědách, nad nimiž jedni v nejistotách krčí rameny, zatím co valný houfec ostatních hlučně a bohaprázdně se směje. Umění zmocňuje se nikoliv idejí, nýbrž vidin a to svými smyslovými mohutnostmi, bojujíc statečně v pozemských mezích o věčnou, nehmotnou kořist. Ujasňuje svou theorii indukci z výtvarného procesu, potvrzujíc tak prvenství výtvarného činu. Nové umění však vyspekulovalo theorii, pro jejíž potvrzení se mu nedostává a nemůže dostat díla, poněvadž nebylo nad ní theorii méně výtvarnických, ba protivýtvarných. Skutečný umělec nepřezírá vnějšího jevu věcí a chápe se ho u vědomí, že pravé poznání věcí odkrývá v existenci všeho pozemského toliko symbol, usiluje, jak by dal nejjasněji dosvědčit tomuto povrchu o pravé vnitřní podstatě, u vědomí, že i sám člověk je toliko „me-

taforou v podivné boží básni", u vědomí, že umění je souzeno, aby bylo a zůstalo toliko symbolické.

V té službě barva a kresba nikdy mu není úplatným a svodným lákadlem, jako pravý půvab a skutečná krása jest jasně výmluvnou kořistí, nedostupnou padělkářům. Není civilnosti, není svátečních a každodenních jevů; vzácnému pohledu umělce, neosleplému sevšedňující působností návyku, jeví se každodenně vycházející slunce v zázračné nádheře prvního dne stvoření.

Nevím, co by ještě žádalo pozornosti. Je to čirý a nevalně lichotivý opis zevnějšku, pod kterým se nedohledává obsahu, pohlíží-li na př. Josef Kodíček na formu nového umění jako na „jakýsi sklad architektonických forem a impressionistického vlání", mluví-li o modernistickém obraze jako o jednotě a cíli, který vede k deformaci skutečnosti, k sešikmění ploch a uzavírání obrazu do plošného rytmu. Neméně skrovné podstaty jsou výroky K. St. Neumannovy, vykládá-li o překonaném „rozkladném kubismu" jako o „hranatismu", o utajené nové kubistické logice jako o „konstrukci hranatých plošek", opisuje svou bezradnost nic a vše postihující „tvárností", zatím co současně Vl. Hofman dovolává se svého žijícího „přeludového kubismu".

Nemá smyslu zabývat se nadále tímto zmateným předivem, kde je deset červených a různosměrných nití. Ta skrovná troška pochybného díla nového umění, tohoto sotva zárodečného náčrtku, je lepší a kladnější, nežli všecka jeho nová theorie a trýznivá ideologie. Kubism není při tom bez zásluh. Chopila se ho na čas zjevná malířská neschopnost, které nezbylo, než tvrdošijně naň přísahat, když jinde nebylo pro ni života, zatím co svých vyznavačů kubism na čas zmátl. Vybavil však sošnické nazírání ze scestně malebné plošnosti impressionistní skulptury, zbavil je dekorativních beztvárností a zatěžující hmoty zakrývajících drapeří, vyzdvihl tvar, zdůraznil pohled se všech stran a přiblížil zase pravé sošnické harmonii, vyrostlé z rovnováhy pochodící z reakce na vlivy tíže. Říkají, že nové umění je kaceřováno a přehlíženo. Ale naopak, spíš se zdá, že se mu nedostává odpůrců. Což není podmínkou zdárného vývoje také potřebná míra opravdového odporu? Nevidí-li devadesátdevět očí, je věc už povážlivě skryta, ale neodůvodňuje je k domněnce, že by ji nespátřily oči stého. Snad teprve přijde pravý divák, ale snad zde ještě není ani skutečného „nového umělce“. Buď anebo. Proto však posud napadá

mi stále ona pohádka o císařových nových šatech. Všichni poznávají naprázdno klapající stav, naslouchajíce řečnému doprovodu tkalců i průvodčích, ale z obavy, aby ho neoznačili jako hlupáka, podivuje se každý květnatému brokátu nového šatu.

Toto podobenství značně pokulhává za skutečností, kterou má na mysli, a u vědomí toho škodolibě nesyká svou částečnou jen pravdomluvností. Leč vskutku, na tomto stavu „nového umění“ řídce napjato je pouze několik skromných vláken osnova, jež probíhající, činný útek zpřádá v děrovatou tkáň, sotva postačitelnou, aby jenom chatrně přioděla něco z onoho neznáma, něco z oné v nahotě nepoznatelné SKUTEČNOSTI.

Poznámka :

Za čtyři léta, po která článek zůstal netištěn, stal se o mnohém nečasovou úvahou. Zatím hlasy, s kterými se přel, zalehly a byly napsány tak jasné a dobré věci jako Čapkovo „Nejskromnější umění“. Přesto však pokouší se i o několik obecných slov, která zdržují tento rychle prchavý stín času a chtějí být ještě slyšena.

Tyto poznámky staví se toliko proti racionalisování tvůrčího pochodu. Z pouhého rozumu není v umělcově práci ani o píď více, než kolik vytkl E. A. Poe v rozboru „Havrana“ a to je příliš málo i na jediný verš. Spekulace neproniká do unikačných hlubin prvopočátného zjevení; spíš je znamením vysychajícího praménku, nežli předzvěstí nového. Dub zbavuje se starého listí, když mladé již raší. Tak je nikoliv bez naděje i toto svědectví věcí o sobě nepůvabných.

Marian I. Castle: Sebevražda není nikdy ospravedlněna

Život je věcí žen. Snad to je důvod, proč nemohu sebevraždu schvalovat. Pociťuji k ní instinktivní odpor, odpor, který je silnější než má logika - typický odpor ženy, který je tak starý jako její pokolení. My ženy jsme si odedávna vážily života pro život sám. Nosíme jej, živíme jej, vychováváme jej. Sedíme u jeho lůžka za nemoci, když dospěl; chováme a ošetřujeme jej ve stáří. Život a žijící nás stále potřebují. Válku, trest smrti a sebevraždu ponecháváme svým mužům.

Musí být nějaký rozhodující důvod proto, že se v každém věku dopouští sebevraždy třikrát tolik mužů co žen, v posledních desetiletích života dokonce sedmkrát tolik mužů co žen. Obhájci svobodné smrti tvrdí, že je počet mužů dobrovolně odcházejících ze života tak nepoměrně veliký proto, že jsou muži statečnější než ženy a že jsou více zvyklí hledět nebezpečí tváří v tvář a brát na sebe risiko. Ale pochybuji silně o tom, že by i nejsrdnatější muž dlouho váhal, kdyby měl volit mezi zraněním na bojišti a slehnutím.

Zdráhám se uvěřit, že je to nedostatek odvahy,

co zdržuje ženy od toho, aby si vzaly život. Skutečný důvod je myslím v tom, že jsou příliš zaujaty vnějším životem, aby mohly myslet na sebe. Není to tak snadné oddávat se hloubání, když máme muže a děti, kteří všichni tolik potřebují lásky, útěchy, spravování punčoch a umývání nádobí. Proto jsou ženy přízpůsobivější než muži, mají více naděje a jsou zároveň resignovanější. Žena umí „vyjít“ s tím, co má; umí se smířit s nevýhodami svého pohlaví, s rozením a vychováváním dětí. A rovněž tak se učí vystačit s příjmy, se společenským postavením, s domem svého muže, s městem, kde žijí, a s šaty, které musí nosit. Nějak to musí udělat. Když veranda potřebuje nového nátěru, zakryje ji květinami a jinými rostlinami; na vadné místo v koberci se něco postaví; z látky ze starých šatů se našije dětských šatečků a salát z drůbeže se nastaví telecím masem.

Tak zacházíme my ženy také se životem. Vezme-me chatrné, roztřepené živobytí a „vyspravíme“ je, až je na konec docela přijatelné, ačkoli vlastně zůstalo týmž jednotvárným životem, jakým bylo.

Váznutí obchodu? Spustíme šicí stroj, přineseme ze sklepa sklenice se zavařeninou a koupíme sekané místo telecí pečeně.

Nevěrný manžel? Trochu si popláčeme a potom

se těšíme tím, že má Geraldina tak krásné kadeře, a přijmeme čestný úřad v ženském spolku.

Ztroskotané naděje? Snad vzdycháme, když vypovídáme hodiny zpěvu, ale zpíváme potom statečně v kostelním sboru, a projeví-li dítě sklon k hudbě, začneme šetřit na křídlo.

Snad nemáme schopnosti pro geniální tvoření a pro velmi veliký úspěch - aspoň muži tak tvrdí - ale to je nahrazeno naší schopností vyrovnávat, nalézat kompromisy, „nějak to udělat“, a konec konců naším zdráháním připustit, že se život nedá nějak ovládnout, že není jiného východiska než tragika porážky a ústupu, než - jedním slovem - dobrovolná smrt.

Přes všechny citový odpor k sebevraždě bych jí přece - třeba i s nevolí - neupírala úcty, kdyby skutečně byla výrazem hrdinské odvahy nebo hrdinského zoufalství. Ale podle mého mínění není ničím z toho. Pozorování mě vedla spíše k závěru, že je zcela naopak poslední nevraživou výtkou sobeckého, nevyrovnaného, sebetrýznivého ducha na adresu života.

Obránci sebevraždy užívají pozoruhodného argumentu, že je sebevražda hodna podivu právě proto, že se vyskytuje převážně v hořejších vrstvách. Jinými slovy: sebevražda je proto úctyhodná,

protože jsou to obyčejně vzdělaná individua, která se cítí povolána, aby svou zahálku a bezstarostnost zneuctila tím, že se stanou egoisty a neurasteniky a na konec se v posledním záchvatu pocitu méněcennosti sama zahubí. Nemohu tomu přisvědčit. Naopak: právě to je to, proč musím sebevraždu rozhodně odmítnout. Proto totiž, že to není obyčejně nic jiného než poslední únik rozmazlených duší před skutečností a odpovědností, a protože ti, kdo by opravdu k ní měli příčinu, kdo by k ní byli „oprávněni“, se jí jen velmi zřídka dopustí.

Přes občasné zprávy tisku si berou nevylečitelně nemocní jen zřídka život. Mnohem častěji jsou to neurastenikové a hypochondři, kteří se svými úzkostnými představami nechají vehnat do sebevraždy.

A rovněž tak se trápí skuteční chudí - vzato jako třída - bez rozmrzelosti až do konce života; často hladovějí, ale skoro nikdy si neberou život.

Také jen zřídka je sebevražda protestem proti nesnesitelnému sociálnímu nebo hospodářskému útisku. Židé - je docela jedno, v kterém národě žijí - nepáchají skoro nikdy sebevraždu. A mezi americkými černochoy stejně jako mezi necivilisovanými rasami je sebevražda skoro neznáma.

Stejně lichá je všeobecná domněnka, že bývá následkem odloučenosti nebo lidské osamělosti. Mezi pastýři, osaměle bydlícími farmáři a badateli v odlehlých oblastech jí není. Je protestem, který vychází ze středu mas. Čím větší město, tím větší bývá nejen absolutní, nýbrž i relativní počet sebevražd.

Vzpomínám si na jednoho člověka z našeho města, který trpěl - jak se domníval - rakovinou. Byl inteligentní a schopný objektivního posouzení své situace. Začal v tisku polemizovat o své právo na smrt jako humánní vysvobození ze svých bolestí. Noviny přinášely názory pro a proti, církev pronesla svůj soud, obecnost psalo otevřené dopisy, a na konec diskuse usnula. Pacient žil dále. Po roce oznamoval s radostí zpravodajům, že se lékaři musili mýlit. Dnes je to zdravý, užitečný a šťastný člověk.

A dejme tomu, že by jeho choroba byla bývala opravdu rakovina! Nové pokroky v operační technice, nové objevy se dnes netrhnou. Kdo ví, zda týden po tom, co sublimát vykonal své dílo, nevzhledne kdesi na světě nějaký neznámý badatel od své práce u mikroskopu a křivulí a neoznámí světu nově objevený lék.

A vzpomínám si také na jiného muže, který si pro

svůj bankrot vzal život, aby tím své rodině získal vysokou prémii životního pojištění. Věřil opravdu, že jí peníze budou náhradou za smrtelnou ránu, kterou jí zasadil. Ale způsobil tím jen to, že jeho žena, která byla s radostí ochotna jít na operaci do Městské nemocnice, ležela potom se zlomeným srdcem na soukromé klinice s vlastní ošetřovatelkou. Jeho syn, který po školních hodinách roznášel s hvízdáním noviny, neměl teď co dělat a mohl si dopřát zapalovač na cigarety. Dcera, která chtěla přijmout místo v obchodním domě, aby si vydělala na studium v koleji, šla do koleje o rok dřív a byla přijata „lepší“ společností, takže mohla shlížet s opovržením na zaměstnance obchodního domu. Onen sebevrah by si měl vzpomenout na všechny ty věci, které si jeho rodina nemohla koupit za vyplacené pojištění.

V našem městě byl jednou bankéř, muž, který se těšil největší důvěře. Zneužil této důvěry a vzal si pak život, aby „zachránil svou čest“. Jako by voják, který stojí před válečným soudem, mohl zachránit svou čest tím, že by desertoval!

Sebevraždy z lásky jsou velmi podobné sebevraždám pro čest. Bylo by správnější označit je jako sebevraždy ze sebelásky. Neboť nikdy to není láska, vždycky je to jen uražená pýcha egoistova,

která je způsobuje. Opravdová láska nemyslí na vlastní já.

Zvláště aktuální jsou dnes sebevraždy jako následek hospodářské krise. Jejich počet je veliký. Ale většina těchto sebevrahů není vlastně obětí hospodářské deprese, nýbrž obětí příliš velkého dřívějšího blahobytu. Muži, jejichž dědové cestovali v mezipalubí, jejichž matky pracovaly ještě na poli s šátky na hlavách, páchají dnes sebevraždu, protože se bojí pracovní haleny, mozolů a potu a přiznání, že byli hlupáci. Tak volí - jako poslední melodramatické gesto změkčilých, ješitných hňupů - smrt, z níž není návratu.

Jsem proti sebevraždě, protože jsem ji sledovala až k jejímu původu. Pozorovala jsem kojence, když křičí, aby se stalo po jeho vůli, když zdržuje dech, až zmodrá v obličejí a dostane se mu toho, co chce, buď potravy nebo pozornosti. Pozorovala jsem malé dítě, které vztekem dupá, kouše, řve a válí se po zemi, až vyčerpání členové rodiny odevzdane povolí a věnují mu, co žádá - buď jízdni kolo nebo všeobecnou pozornost. A také jsem později pozorovala temperamentního mladíka, který s nevraživostí opouští rodný dům. Však on jim ukáže, tak se zapřisáhá, uplatní svou vůli, vynutí si jejich pozornost.

Znovu a znovu, po celou dobu svého mládí bude se tento nedisciplinovaný mladý muž vyhýbat nepříjemným věcem utíkáje před nimi a dovede si opatřovat příjemnosti bojuje o ně. Tak se jakž tak protluče, až narazí na opravdový život. Potom nastane pro něho pomalá, tvrdá výchova, s kterou se mělo začítí už v peřince. Život mu neúprosně odpírá příjemnosti a vnucuje mu nepříjemné. Ať si zuří, jak nezuřil nikdy otec, učitel, druh ve hře. Cítí náhle břemeno odpovědnosti, selhání úspěchu, nebezpečí nemoci, lhostejnost světa a nedosažitelnost štěstí. Zdržování dechu až do zmodráání, návaly vzteku, uhýbání mu teď už neprospějí. Nic mu neopatří to, po čem touží, nebo neodstraní mu s cesty překážky.

Život jde bezstarostně přes jeho grimasy nebo přes jeho návaly vzteku. Nu dobrá, ukáže jim to! Jeho touha po tom, aby měl diváky, je uklidněna představou, jak budou po jeho mrtvole pátrat v jezeře nebo jak budou sbírat jeho roztříštěné údy, až se vrhne z letadla do hloubky. Aspoň jako mrtvý si vynutí pozornost na světě, který si ho nevšiml po celý jeho mužný věk. Velké dítě, které má svůj poslední vrtoch. To je sebevrah a nic jiného.

Přel. Jan Zahradníček.

POZDRAV PODZIMU!

Přeháňky mi nepřekazí krásné procházky v polích. Schovám se pod stromy; z pod stromů u řeky dívám se na lesy, z pod stromů v lese prohlížím si krajinu; stále objevuju nové a nové polohy, protože jen uhnu na pravo nebo na levo, a hned mají svůj jiný vzhled a nepředvídaný půvab, jenž mi ještě včera unikl; jiné kmeny, jiné větve, všechny koketně na mne kynou, vyžadující mého podívání; stará poesie k nim neproměně lne, ale spočinu na nich chvilkovou pozorností, a hned nová poesie z nich tryská.

Za našich dnů, běda! nikdo již nemá kdy, aby se hlouběji zadíval v ty kouty rodné půdy, které chovají v sobě více tajů a krás než všechny nejkrásnější partie světa dohromady; venkovan už nezná svého kraje, zrovna jako Pařížan nezná Paříž. A zná-li jej, jistě ho dostatečně neoceňuje. Už jakoby nebylo usedlíků. Všichni přecházejí bez zájmu s místa na místo, cestuje se, jezdí se rádo do měst, na schůze, do lázní, jedni napodobují druhé, jedni zvou druhé, aby se též „někam“ podívali,

aby neseseděli pořád „za pecí“, aby se pustili také „dále než za humna“. Jezdí se do Švýcar, do Italie, do Alžíru, třeba též navštívit města Rýnská. Ně-
kterým se nelení a plují do Ameriky, do Asie, vra-
cejí se pak ukojení ve své marnivosti, ale v podsta-
tě rozmrzení a znudění, protože nenalezli místa,
jež by v nich vyvolalo vzněty, shodné s jejich sta-
vem duše, neboť duše jen doma si může vpravdě
odpočinouti.

Vskutku, hluboce chutnatí možno jen ten kout
přírody, jenž s námi nějak žil intimně, jenž s námi
zasedal na téže hostině mládí a radosti; proto býti
doma jest teď věru největším luxem. Nevadí, že
již druhové vymřeli nebo se roztratili „do světa“;
byli jen nástroji, o něž se zprvu opřely naše na-
děje, ale když se vybuduje „domov“, lešení se
strhne a láska najde si vždy potravu, když jsme
v ní nepřestali věřit. Mně se vždy zdálo, že chodit
do ciziny dívat se na skály, hory, vodopády, jezera,
města a v hlasitých projevech podivu se spoluce-
stujícími před nimi postávati, je vždy prázdným
mařením času; nějakých hlubších kořenů nikdy
to v člověku nezapouští a nikomu se pak po tom

nestýská. Závěrkem u většiny jest přepočítávání sumy, kterou utratili, a podiv, že se nemohou „dopočítati“!

Svět jest marně veliký; všude se sobě podobá. Není dosti proměnlivý pro lidi lačné neznámých sensací, a protože smyslové dojmy se samy opakují, z toho plyne, že na konec jsou totožny, totiž únavny.

Ten, kdo objevuje opravdu něco nového, nejezdí po globu; stačí mu kout země, s kterým se spřátelil, ba často „Cestování kolem stolu“. S krajinami se to má jako s obrazy v museích nebo na výstavách: chaos dojmů. K vlastnímu ocenění jest třeba, abychom mohli před nimi snít po intervalech dní a nálad; pokaždé nás přivábí nový a nový detail. A právě ty nepředvídané objevy bývají zárodky přivalu myšlének nebo radostí, na něž jste si před chvílí ani nepomysleli.

Právě proto všichni cestovatelé, i ti nejneúnavnější, vracejí se na konec na místo, s něhož odešli, a za nimi se vleče nuda jako řetěz, jež marně se sebe střešali na svých pochůzkách: jsou jako do pavučin zapletení v síť rovnoběžek a poledníků.

Pak už jim nezbývá leč skandovati tento verš básníkův :

Tout bonheur que la main n' atteint pas n' est qu' un réve!

Každé štěstí, jehož ruka nedosahuje, jest jenom snem!

Neskrovná žádost blaha - zlo dnešních dob - nás obluzuje: pouštíme kořist pro stín. Štěstí jest kulaté jako globus. Má křídla, praví legenda. Běhejte za ním z města do města, z kraje do kraje, od národa k národu, z pevniny na pevninu. Jen se hodně unavíte, a štěstí nikde. Abyste se poněkud potěšili ze všeho toho trmácení, říkáte, ale bez velkého přesvědčení: „Dostí jsem žil!“

Není na tom lépe ten, kdo si hleděl života pokorného, plného vnitřní svobody a pokoje? ...¹

Nadbytečná hojnost pozemských statků, po nichž se teď kde kdo tolik pachtí, vyvolává potřeby, jichž nikdo před tím ani nepodezříval, a ty zvětšují naše fysické otroctví: působí stálý nepokoj,

¹ „Doma na vsi“, jak by řekl Tomáš ze Štítného, stroje se psáti pro své dcerky „Knihy šestery“.

odnímají odpočinek, ujařmují posléze v jakési ustavičné mravní otroctví... Tu pak již nelze vyváznouti.

A tak na mou věru, nade vše si cením života na volných nivách, v nichž možno rozjímati, není-li právě si s kým pobesedovati u krbu. A tak stojím pod stromy a zhlížím do kraje. Ano, tam ve vsi hnízdo dvou holubů dobrého La Fontaina jest v každém domě, jsou tam hnízda, ale holubi se do všech nevracejí!

Půjdu tedy a poohlednu se jinam. Právě lidé sejí. Sednu si někam pod starý dub, otevru knížku, vyvolám venkovskou musu sladkého Hesioda a pozorovati budu obzory, jejich více méně lomené obrysy, budu se s dychtivostí dívat, až bude zapadat slunce, na ty milé kontrasty stínu a světla, podivné tvary oblaků, vlhkou půdu zkypřenou brázdami, jež se vzdouvají jako rudé vlny, na zemi již opocenou a vážně usedlou, tam na toho rozsévače, který ve svém „vznešeném gestu“ svěřuje půdě úkol, aby měla na péči náš chléb, aby nám ho připravila na celý rok. Jsa takto v oblasti praktické, zůstanu v oblasti sociální; obě tyto

oblasti chovají společný a slunný labyrint, který se mi líbí.

Studený závan zalétl od strání do údolí. Ah, vždyť jest říjen. Vítr vzdychá ve vadnoucím listí. Je to požehnané období umělců a snů, neboť ti mají rádi tyto poetické krajiny, tyto zlaté lesy, jež se táhnou tiché pod šedými nebesy.

Na vinohradech jest ještě živo. Sbírají se poslední hrozny. Česají se jablka, která v tu dobu dozrávají. Úpí lisy, tlačí se víno i mest.

Je to tedy opravdu podzim; podzim v bohatství svých vzhledů! Dnes ohlásil se za humny, zatloukl nám na vrata. Brzy nastanou meteorologické převraty. Vzdušná vlna žlutnoucích strání listnatých lesů běží po vrcholcích. Buky a duby se nepohnou, jenom dolní keře se zmítají kolem nich, opakujíce pozdravy předkům, jejichž sílu tyto stromy symbolisují . . . A již tu jsou dny říjnové, uklidněné, vyčkávající, zamyšlené v ranních mlhách, tak sladké melancholie. Vrány svým krákaním cosi vítají, v notě jejich jsou pozdravy, obzory otvírají jim svobodnější rozlet; ale z lesů jim odpovídají ozvěny, v nichž moje pozorné ucho ro-

zeznává první kroky zimy: jsou ještě vzdálené, ale jisté. Zima se blíží zdráhavě, po přestávkách, uchovávajíc si své tajemství ještě plně pro sebe! Co to půvabů přírody tak přetvořené! . . . Jak to listí rozvážně padá ze začátku, jak jest smetáno při prudcích závanech do cest a na trávníky . . . Královskost podzimu bez dýmů se neobejde, stoupají z ohňů pasáků, stoupají z komínů vábněji než kdy jindy, neboť na podzim vše zve, vše tíhne k domovu a k usebrání . . .

vislosti. Třeba tedy znáti tuto odvislost, v tomť všechna nesnáz. Kdyby naše zraky pronikaly do hlubin, kde se skrývá povaha věcí, stačilo by spočinouti pohledem na některém předmětu, abychom pochopili ihned všechny vlastnosti, všechny poměry (vztahy), jež pojí tento předmět s jinými. Na neštěstí jest tomu jinak. Jak v řádu fyzickém tak v řádu morálním ideje, jež máme o ustavujících principech bytostí, jsou v malém počtu a velmi neúplné: drahocenná tajemství, pečlivě zastíraná rukou Tvůrcovou. Takto příroda skrývá v hlubinách svého lůna své nejvzácnější a nejvybranější poklady.

Tento nedostatek světla o bytnosti věcí nutí nás často usuzovati o závislosti zjevů z pouhého faktu jejich soudobosti nebo jejich následnosti. Uzavíráme, že jedna věc závisí od druhé, už z toho, že jsou spolu, nebo že jedna vzniká následkem druhé. Odtud časté omyly. Nuže! kdo pak má ducha dosti jistého nebo dosti rozsáhlého, aby vždy poznal, v kterém případě a za kterých

okolností soudobost a následnost jsou nebo nejsou znaky odvislosti?

Stanovme si nejprve jako cosi nepopíratelného, že ani soudobé bytí dvou bytostí nebo dvou zjevů, ani jejich bezprostřední následnost, pozorované o sobě, neodvisle ode všeho ostatního, nedokazují dostatečně v těchto bytostech nebo v těchto zjevech vztah závislosti. Bylina jedovatá a otrávená mísí někdy své květy s květy byliny lékařské a libovonné; had plný jedovatosti plazí se vedle motýla se zlatými křídly; vražedník, který utíká lidské spravedlnosti skrývá se v mlázi, kde počestný lovec číhá na svou kořist; lehký vánek letí a osvěžuje znojný ovzduší, a brzy na to ječí uragan, přinášející na svých křídlech bouři a děs.

Jest tedy nebezpečno souditi o vztazích, jež mají dva zjevy mezi sebou, jen z toho, že jsme je viděli někdy pohromadě, nebo sledující po sobě v krátkých intervalech (přestávkách). Právě na tomto sofismatě zakládají se stále obnovované a stále zklamávané předpovědi o změnách povětrnosti,

dohady o pramenech, o rudních žilách kovů, atd. Často se stalo, že oblaka, toho a toho zabarvení, tvářnosti, postavení vzhledem ke krajině, vydala déšť; že po větrech nebo mlhách, jež šly jistým směrem, přivalila se bouře, a příliš spěšně se usoudilo, že mezi oběma zjevy byl vztah; vzal se jeden za návěstí druhého, a zapomnělo se, že soudobost nebo následnost mohly tu býti zcela neodvislé a nahodilé.

3. Dvě pravidla o soudobosti a následnosti.

Důležitost této látky vyžaduje, abychom stanovili některá pravidla.

1° Když dlouhá zkušenost nám ukazuje dva zjevy, jejichž bytí jest soudobé, tak, že objevením se nebo nepřítomností jednoho nastává objevení se nebo nepřítomnost druhého, můžeme právem tvrditi, že tyto zjevy mají mezi sebou jistý vztah, a možno pak z existence jednoho usuzovati na existenci druhého;

2° Jestliže dva zjevy následují po sobě ne-

proměnně tak, že za prvním vždy následuje druhý, že existence tohoto byla návěstím a náznakem existence onoho, usuzujeme bez bázně, že jsou spojeny mezi sebou jistou odvislostí.

Bylo by snad nesnadno dokázati filosoficky tyto věty; ale ti, kdo by byli pokoušeni uvéstí je v pochybnost, nechť si zatím povšimnou, že tak kde kdo usuzuje, že zdravý rozum, totiž celé lidstvo přijímá je za pravidla; že věda ve velkém počtu případů se před nimi sklání, a že ve většině svých výzpytů naše chápání nemá jiného vůdce. Jest všeobecně známo, že jistá velikost, tvar, barva, atd. jsou pro plody znaky zralosti. Jak venkovan, který je trhá, ví tento vztah? Jak z tvaru, barvy a jiných zevních znaků, jež postřehuje zrakem, usuzuje o vlastnosti, které nezakouší, o chuti? požádejte ho, ať vám vysvětlí theorii (nauku) tohoto zřetězení idejí, nebude vědět, co by odpověděl. Ale přičiňujte se dokázat mu, že se klame, vysměje se vaší filosofii; nedá se zviklati ve své víře, z toho prostého důvo-

du, „že to tak vždy viděl.“

Známo, že jistým stupněm ochlazení proměňují se tekutiny v led, a že jistým stupněm tepla mění se ve svůj první stav. Důvod těchto zjevů není obecně znám, a přece nikdo nebere v pochybnosti vztah, který jest mezi ledem a studenem, mezi táním a teplem. Snad by bylo možno vynést některé těžkosti o příčině, kterou fysikové určují tomuto dvojímu faktu; ale obecný lid nečeká mínění učenců, aby si utvořil svůj názor. Tyto dva zjevy se vyskytují vždy spojeny, říká se; tedy jsou vázány nějakým vztahem.

Bylo by snadno shledati množství aplikací tohoto pravidla; ty, jež jsme uvedli, stačí, abychom přivedli na stopu. Řeknu jenom, že většina našich úkonů zakládá se na následujícím principu: soudobá existence dvou zjevů, pozorovaných delší dobu, opravňuje nás usouditi, že když se stane jeden, stane se i druhý. Kdyby toto pravidlo nebylo považováno za jisté, většina lidí by nemohla jednati; sami filosofové by se octnuli u velkých rozpacích a nebyli by

o nic moudřejší než lid obecný. Druhé pravidlo jest velmi obdobné s prvním; spočívá na těchže principech a aplikuje se na týž rád zjevů. Stálá zkušenost nám ukazuje, že pták vyklube se z vejce. Nikdo ještě až do dnešního dne nevysvětlil uspokojujícím způsobem, jak z tekutiny, uzavřené ve skořápce, utvořila se ta bytůstka tak podivuhodně ustrojená, které říkáme kůře, house, vrabčátko. Ostatně, i když věda podá úplné vysvětlení tohoto zjevu, toto vysvětlení nebude na dosah obecného lidu; a přece ani obecný lid, ani učenci se nezdráhají věřiti, že jest mezi ptáčkem a onou tekutinou vztah závislosti; tento oživený div, o tom nebude nikdo pochybovati, vyvinul se z netvárné hmoty, obsažené ve vejcové skořápce. Málo lidí chápe, nebo, lépe řečeno, všichni nevíme, jakým způsobem prst čili rostlinná země spoluúčinkuje při klíčení semen, při rozvoji bylin, a jaká jest příčina, jež upravuje jisté vlastnosti půdy spíše než druhé k určitým plodinám; ale vždy to tak bývá; a to stačí, aby nás oprav-

ňovalo věřiti, že jedna věc závisí od druhé; abychom z přítomnosti druhé mohli směle usouditi na přítomnost první.

4. *O příčinnosti. Úvaha.*

Dialektické pravidlo.

Přesto však záleží na tom rozlišovati mezi následností jen jedenkrát pozorovanou a následností, která byla pozorována vícekrát. V prvním případě následnost nezahrnuje ani příčinnost, ani vztah kterýkoliv jiný; v druhém, nepředpokládá-li vždy neodvislost účinku a příčiny, udává aspoň společnou jakousi příčinu. Kdyby příliv a odliv vod mořských jen někdy souhlasil s tím neb oním postavením měsíce, nebylo by možno zákonně usouditi o jsoucnosti vztahu mezi oběma zjevy; ale protože shodnost jest stálá, bylo třeba nezbytně usouditi z této ustavičnosti, že kdyby jeden z obou případů neměl příčinou druhý, měly aspoň oba totožnou příčinu, a že byly spojeny od svého počátku. Ať tomu jakkoliv, právem dialektikové dávají příslotek sofismatu ta-

kovémuto úsudku: „*Post hoc ergo, propter hoc*: »Po tomto, tedy skrze toto (způsobeno)«: neboť předně není to následnost, která se děje způsobem stálým; za druhé, tato následnost může dobře naznačovati závislost vzhledem k společné příčině, ne však že z obou zjevů jeden by byl příčinou druhého.

Postupujeme ve svých úsudcích o zjevech přírodních jako při věcech života, uzpůsobující aplikaci pravidla podle důležitosti předmětu. V jistých případech spokojujeme se první nebo několika zkušenostmi; v jiných požadujeme, aby byly četné a aby se opakovaly; ale v podstatě jsme vždy vedeni týmž principem: dva fakty, jež působě neproměnně následují, mají mezi sebou jistou odvislost; existence jednoho jeví existenci druhého. Soudobost předpokládá svazek, vztah mezi fakty, nebo vztah dvou faktů s třetím.

Calvin.

Kardinál a reformátor.

Když byl poslán papežský legát Carvayala do Prahy, aby urovnal poměry mezi Římem a českými utrakvisty, kterým záleželo na uznání Říma, vytýkal Rokycanovi: „To tobě velmi ku překážce jest, že všechno na své hlavě a na svém hádání zavíráš a skrze to mnohý český dobrý a upřímný lid na omylu stojí.“

Na to mu odpověděl Rokycana: „Pane legáte, zákon nebloudí, protože chci se s tebou o zákon hádati!“

„Milý synu“, řekl legát, „nejsem poslán sem na hádání, ale k nápravě.“

Stalo se 1448 a cituje Slavata ve svém Přehledu náboženských dějin českých jako podstatný doklad pro psychologii protestantismu.

Tento citát velmi by se hodil i na případ Calvinův, o němž vydalo nakladatelství Laichterovo v Praze knihu J. L. Hromádky a doprovodilo ji listem kardinála Sadoleta občanům ženevským.*

Calvin. Kardinál a reformátor. Úvodní studie od J. L. Hro-

Tímto svrchovaným gestem bude odmítat katolická Církev na věky věkův to, čemu svět říká „svoboda myšlení“ a co není než vyprahlým a bezúčelným rozumařením. Kardinál ve svém listě vystihuje přesně toto úskalí, na němž tolik duchů se rozrazilo: „*Živát'* je zajisté řeč Boží a mocná, a pronikavější nad všeliký meč na obě strany ostrý, a pronikát' až do rozdělení i duše i ducha i kloubů i morku v kostech, a *neobetkává myslí těžkopádnými důvody*, nýbrž jakýmsi nebeským stavem srdce, jehož přispěním stává se jasnou a patrnou našim myslím: takže v nitru nás vede k pochopení ne tak lidský rozum, jako ten, který nás k sobě volá, Bůh.“ (Calvin a kardinál, str. 168).

Naznačuje tu zcela jasně, že všechny velkolepé *deklamace* o Bohu jsou málo platny, jestliže jej duše nezabírá bytostně. Aby jej mohla zabírat - čemu se říká v mystice „sjednocování s Bohem“ - musí duše projít určitou *činorodostí*, to jest skutečnou prací na duchovních základech života, a k tomu potřebuje mnoho různorodého staviva. Právě celou tu skladbu činorodého života vnitř-

mádky, překlad listu kardinála Jakuba Sadoleta od F. M. Dobíáše. Otázky a názory, sv. 70. J. Laichter, Praha 1936, stran 283.

ního odvrhl protestantismus, vrhaje se lačně jen na psané *slovo* Boží, a jen na jistou jeho formulaci, která se hodila jeho racionalistickým záměrům - a ponechávaje nevyužitkovány celé ohromné oblasti života, bez nichž duše není schopna svůj pravý život vytvořit.

Zdá-li se taková „katolická zbožnost“ J. L. Hromádkovi „pověřčivá a smyslná,“ musíme se podívit naprosté přímočarosti, která strom života osekává s purismem tak ukrutným, že nerozeznáváme už ani větvi, ani kmene. Výsadou ducha katolického je, že žádnou složku života nevylučuje, a proto může nad životem tak suverenně stát. Právě duch výlučnosti - J. L. Hromádka to s pochvalou jmenuje „aristokratismem“ Calvinovým - je příznakem neúplnosti, kusosti, jednostraného pojetí života. J. L. Hromádka píše pohrdavě o „psychologických choutkách starých mystiků i moderních náboženských požitkářů“ (57) „mystické rozcitlivělosti, mystickém sebepozorování a trainingu.“ (58) Pochvaluje Calvina, jak byl „pln střízlivosti, *málo zahloubán v sebe*, více obrácen na venek“ (86) - a že „navždy mu zašla chuť, umělým, mystickým soustředováním a trainingem se povznášet k Bohu

a vymýšlet si prostředky k sjednocování." (87)
„Calvin probouzí svědomí, volaje je před tribunál
Slova Božího. Jesuita tvoří armádu důmyslně vy-
drillovaných vojáků, omámených a poslušajících
jako mrtvoly (sicut cadaver) vrchního vele-
ní." (134)

„Jesuitské katolictví: toť smíšenina víry a pově-
ry, poslušnosti a vzpoury, hrdinské služby Bohu
i modlářství." Právě tato fráze je příznačná pro
ducha protestantského, který klade vedle sebe
zápor i klad do jedné roviny, jakoby vůbec bylo
možno, aby něco současně bylo pravdou i neprav-
dou: neboť je-li něco hrdinskou službou Bohu,
nemůže to být modlářstvím, je-li něco poslušností,
nemůže být zároveň vzpourou. V tomto ohledu
vskutku je protestantismus stylotvorný: vytvořil
obecná rčení, v nichž slovo nenese svou funkci
vnitřní, zákonitou a organickou, ale štváčskou,
nafukující se a šroubovanou, která se dá obracet
vzhůru nohama a na všechny strany, aniž by nám
kdy zjevila svoji pravou tvář.

„Vlastní choroba katolické zbožnosti" - praví J.
L. Hromádka - „záleží v její přízpůsobivosti oby-
čejným lidským citům, sklonům a fantasiím." (55)

Mluví s opovržením o *praxi*, „římské církve, zaně-
řádné titěrným záslužnictvím, řeholním trainingem, pelagiánským spoléháním na ctnosti.“ (76)

Ptáme-li se, jak se dostat k té vzácné svobodě
myšlení, když ani spekulací („zabloubáváním do
sebe“) - ani praktickou zbožností, jež se mu jeví
mizerným řeholním trainingem - ani svátostmi,
protože život nadpřirozený je vyražen z lidské
duše - slyšíme, že Calvin byl přesvědčen o samo-
spasitelnosti cesty jediné: „věřil, že skupiny věrné
Slovu Božímu mohou se právě *rozhovorem* do-
hodnout a sjednotit“ ... (47).

Neviděl sice svět ještě zápasníky v ringu, nebo
footballové hráče, kteří by se nebyli vycvičili trai-
ningem, ani sochaře, kteří by se byli vyučili roz-
hovorem nebo čtením traktátů, ba ani prostého
truhláře, který nejprve se svým hoblíkem nezá-
pasil.

„Wer in Tugend *lebt* und in Tugend *wirkt*, mit
dem steht es recht“ říká mistr Eckhart. Život se
nenabírá z nějaké vzduchoprázdne prostory. Musí
se tvořit z *něčeho*. Universálnost ducha katolické-
ho vyrostla právě z toho, že ze života ničeho apri-
ori nevylučuje, že zabírá všechno ve smyslu me-

tafysickém - že pro ni není nic nepatrného, co je Stvořitelem dáno jako životní skutečnosti. Víme, že všichni světci nám rádi, jít záměrně za věcmi „obyčejnými“, to jest nevylučovat je ze svého života a čím je co opovrženější a všednější v očích světa, tím vítanější pro světce: právě hlubokým pronikáním do obyčejné půdy země, jejím překopáváním a zpracováváním možno se dostat ke skrytému zlatu. O celou tuto nesmírnou skladbu bytí duch protestantský přichází. Nikdy nemůže dojít k základním principům života, protože mu chybějí distinkce, které by ho naučily rozeznávat hodnoty, a protože se zříká práce, která by těchto jemných objevů využila.

Je příznačné, jak se toho všeho hrozí. „Training řeholní“ není ničím jiným než přesnou disciplinou ducha - čím přesnější, čím dokonalejší řeholník. Ale ta od skladby života a od jeho plnosti neodvádí - naopak zmnohonásobňuje její prožívání. Také nikdy nebylo větších realistů nad katolické mystiky. Kdyby byli vážně protestanty studováni, snad by se jednou došlo k objevu, s jakými obřími realisty v životní praxi máme co činit. Nic není pro mystika tak všedního, aby k tomu ne-

hledal skryté cesty, a „poznáváje ve všech tvorech a v celém stvoření stopy Boží“, jak praví svatý Jan z Kříže. S úžasnou přesností, s pronikavou podrobností, s nejjemnějším rozlišením konfrontují mystici řád přirozený s nadpřirozeným a dotýkají se vlastních horkých zřidel života. Taková svatá Terezie z Avily, svatý Jan z Kříže, mistr Eckhart jsou především učitelé života, jimž se nevyrovná nikdy žádný filosof ani umělec, protože tvoří přímo a záměrně z vlastní látky života jeho dokonalé formy. Jejich „training“ nemá nic společného s „rozcitlivělostí“, ani sentimentalismem - je to tvrdý zápas o stavbu života vysokého a tak skrytého v Bohu, že uniká i nejbližším pozorovatelům, pokud jejich duchovní pozornost nezbystřela.

Zcela bez ostychu ukazuje J. L. Hromádka, jak tato práce právě chyběla „velkému reformátoru“. Postačí nám citáty: „Zápas o řád a kázeň měl u Calvina v letech 1542-8 mnoho vzrušujících okamžiků. Leckterý z Calvinových kázeňských prostředků nás zaráží, ano odpuzuje. - 1546 byl uvězněn výrobce karet, protože nadával na Calvina,

Deutsche Predigten und Traktate, vydání Insel, str. 316.

a byl nucen projít ulicemi ženevskými v kajicnické košili, s hořící svící, a kát se ze svého provinění. - Perin - kdysi horlivý Calvinův stoupenec - byl odsouzen konsistoří, že tancoval na svatbě". (28.9).

J. L. Hromádka přiznává, že Calvin „nebyl prorokem - ani světce. Nemohl se *chlubit*, že by z jeho osobnosti vyzařovala podmanivá síla. - V Ženevě s ním žil pod jednou střechou jeho bratr Antonín, a jeho žena celá léta podváděla cizoložně svého muže, na konec s Calvinovým famulem. - Ano i o nevlastní dceři Calvinově šly Ženevou divné pověsti. Muž, který duchovně vládl nad několika zeměmi evropskými, a který tvrdou rukou hnětl život svého města, musel se přesvědčit o těžkém hříchu ve svém vlastním domě. - I výbušnost a vznětlivost jeho temperamentu připravila mu nejednou trpké chvíle. V takových okamžicích dostával návaly zlosti a pláče". (79-80).

Calvin je důsledný, když varuje hugenotský sbor v Poitiers před zdokonalováním: „aby se nedal zvíkat lstí Satanovou, když jednotlivci, jako Castellio a de la Vau jim povídají o zdokonalování v životě. - Zatracena budiž svatost!" končí jeho list. (74).

Přece však přirovnává se k Davidovi! V komentáři k Žalmům rozepisuje se o svém životě. „Srovnával svou životní cestu s cestou Davidovou“. (50-1).

„Viděl dobře, že ani evangelíci nemají ničeho, čím se smějí lidsky chlubit. Mají-li něco, co je vede nad porušenost a modlářství katolické, nejsou to jejich ctnosti ... nýbrž poselství o Božích skutcích spasení“. (83).

Na základech takto vratce metafysicky položených odvažuje se J. L. Hromádka tvrzení nehorázných. „Potridentské katolictví je v podstatě nábožensky maskovanou vzpourou proti Hospodinu. ... v ní je důvod rostoucí moderní nevěry a mravní neoprávnělosti, revoluční skepse i občanské křečovitě nespolehlivosti. Soudím také, že rozbor duchovních a mravních neduhů novodobého člověka ukáže osudné kořeny v hrubě autoritářském, smyslově pompésním katolictví potridentském, které dovedlo spojit mystickou vroucnost s mravním chytráctvím a asketickou sebezapíravost s uměleckou tvořivostí a obřadní rafinovaností“.

Všimněme si na chvíli této věty. Je pro protestant-

skou fraseologii typická. Osobnost umělecky tvořivá nemůže být zároveň obřadně rafinovaná, - rafinovaná ve smyslu lstivosti nebo nepohnutelnosti - protože princip tvořivosti je v elánu, *pohybu* ducha a srdce. Mystická vroucnost nedá se spojovat s mravním chytráctvím - vůbec žádná vroucnost na světě nedá se spojovat s jakýmkoli chytráctvím, protože podstatou vroucnosti je přímost, prostota srdce. Tyto načechrané fráze, vytvořené z různých odpadků rozumářských, mají tak málo reality, že při jakémkoli pozornějším osvětlení se rozplývají a zůstává jen štvání - a to je vlastní příčina „rostoucí moderní nevěry, mravní neoprávdovosti a revoluční skepse.“ Duch vpravdě katolický, to jest universální, staví vždy na realitách života a na konkrétnosti slova - především Slova Božího - pojatého nikoli jako problém, jako námět pro hádání, dispute. Pověra ve vlastním smyslu slova je teprve dílem heresí, jako jsou jejich dílem skepse, nespolehlivost, vzpoura. Kardinál Sadolet, varující Ženevany před tímto jedem, ve svém listě praví: „Jak lze se mít shovívavě k tomu, že tyto lidé se pokusili roztrhat jedinou nevěstu Kristovu - tu vidím, že není možno, aby došli milosrdenství

a odpuštění u Boha - a onu suknici Páně, kterou světšší vojáci nechtěli rozdělit, se odvážili netoliko rozdělit, nýbrž docela roztrhat? Vždyť sotva začali, kolik sekt rozštěpilo Církev, a ani se s ní neshodnou, ani mezi sebou nejsou svorní! Všechno učení potvrzuje, že je to zřejmá známka bludu. Neboť pravda vždycky je jedna, blud však je různý a mnohotvárný: co přímé, je prosté, co křivé, je mnohoklanné. - Či se domnívají, že křesťanské náboženství je vůbec něco jiného, nežli pokoj s Bohem a jednomyslnost s bližním? - A o to vždy se snaží katolická Církev, abychom byli jednomyslní a jednotní v tomtéž Duchu. - Kdo se naopak pokoušejí rozbít jednotu, vpustit rozdílné duchy, porušit jednomyslnost a zničit jednotu křesťanského náboženství, s takovou dychtivostí, s takovým úsilím, s tolika pletichami a s úskoky, že jejich nepokoj a neklid nemůže žádný výklad případně vylicíti, takoví prozrazují, že jsou odpůrci této katolické Církve a Ducha svatého." (191-3)

Vedle apologie Calvinovy je list kardinála Sadoleta na pravém místě, a kdo si povšimne obou mužů, jak se vedle sebe vyjímají, cítí vroucí vděčnost k svaté Církvi, která chrání všechny hodnoty ži-

vota v jejich původním a pravém poslání. Moudrost života ukazuje se v jejich praksi a ta dává cenu jejich zásadám.

M. Š.

Z A D M I N I S T R A C E.

ARCHY vycházejí nákladem M. Štechové a proto platě složenkami

Marie Štechová Praha Archy 115835.

*Ke IV. sborníku jsou přiloženy složenky s udaním nedoplatků a pro-
sime, aby byly do konce roku 1936 vyrovnány, protože pohledávky lis-
káren musí být zaplacený.*

Nový ročník Archy bude zasílán jen těm, kteří za Archy 1936 nic nedluží.

M. Š.

Noviny.

»V mocné společnosti římské podobá se tento p o l o s v ě t m y š l e n k y obyčejnému polosvětú: - který rys mají tedy společný? Zálibu v křivých cestách, zbabělost v myšlení.«

G. Bernanos, Odpadlík, díl I., 33-4 (vyd. Aventina).

»Upřímně se hlásím ke všem idiotským ambicím konce 19. století. Snažil jsem se, jako všichni slavnostní hošící, předstihnouti dobu. Snažil jsem se, jako oni, předběhnouti pravdu o nějakých deset minut. A shledal jsem, že jsem osmnáct set let za ní.«

G. K. Chesterton, Orthodoxy, vyd. Dobrého díla, str. 14.

»Sloužil se sebedůvěrou, také výborně věděl, kam až dojde, a ještě lépe, kam vůbec nikdy nedojde. - Nazývá se parleur, fraiseur, a ačkoliv mu to vše ovšem sloužilo velice ke cti, nezabráňovalo mu to nikterak, aby za půl hodiny opět nepozdvihl hlavy.«

Dostojevský, Ošklivá příhoda, vydání Pokroku 1911, str. 5-7.

»Každé hnutí, jež je vskutku pokrokem, musí vycházet od j e d n o t l i v c e. - Proto je nepravdou, falší, zpátečnictvím každý pohyb, provázený pomocí 100.000 nebo 10.000 nebo 1000 křičících, štěkajících, kňučících a výskajících lidí.« »- tato nelidská zbabělost, v níž není ani stopy po osobní odvaze.«

Sören Kierkegaard, Buch des Richters, vyd. Gottschedovo 1905, str. 68-69.

Čínan M o n g - D s i praví:

Slyším-li jednostranné řeči, hledám, co zakrývají.

Slyším-li scestné řeči, všímám si, jaká fakta nahrazují.

Slyším-li falešné řeči, pozoruji, od čeho odbíhají.

Slyším-li vyhybavé řeči, hledám, z kterých rozpaků přicházejí.

(Ze starých výpisků o čínských mudrcích.)

»Jsme tak šťastni, že jsme držiteli bujícího žurnalismu, všude a nikde přítomného, který nás poučuje s nejkrajnější přesností o rozvážňujících malichernostech politiky, nebo soudních síní, a který nás nechává v úplné nevědomosti o nejznamenitějších událostech.«

Leon Bloy, Objevitel globu, vydání Dobrého díla 288.

»Jest jistý způsob, jímž možno ubít knihu ještě obratněji snad než naprostým mlčením. Totiž zmíniti se o ní mimochodem, uprostřed záplavy jiných knih. - Vynálezcem nebo aspoň nejodvážnějším virtuosem tohoto druhu obratnosti zdá se býti dnešní rozta-hující se žurnalista.«

Leon Bloy, Objevitel globu, 289.

»Kdyby existovala dnes v Paříži literární kritika, tvář světa byla by změněna v osmi dnech. - Kritika, jak se obyčejně provádí, je z b a b ě l á a p o v o l n á tlachalka, která neumí mluvit, aniž mluvit může, aniž smí se odvážít mluvití.

Pozoruje Paříž, kolikrát jsem si řekl: Můj Bože! Ubohé město! Co ztracených sil zmitá se v jeho lůně! Zatím co studená prostřednost vzrůstá se zvesela na snadný úspěch, co to duchů zbloudilých nebo zajatých nenašlo z nedostatku vůdce a opory své cesty, nebo svého osvobození.

Rozměklá a mrtvá kritika, - strachujíc se, aby člověk ozbrojený nějakou idejí nepropukl v křik, na který není zvyklá, dává přednost, a to velice, těm, kteří píší, aby n i č e h o n e ř e k l i. - Nesoudí, aby soudila. Soudí, aby se líbila svým vlastním soudcům. Proto také miluje ty, kteří opakují hotové fráze, jež nepůsobí nepříjemnosti. - Ošklivost, kterou zakouší před geniem, je smíšená s hanbou. Velikost usilovala by o to, aby před geniem ustoupila do pozadí; avšak nízká kritika nikdy neustupuje do pozadí, stojí zpřímá, ztuhle, prkenně. Aby se pomstila, ukazuje v koncepcích genia tečku, která - chybí.«

Ernest Hello, Člověk, vyd. Dobrého díla, 343-8.

František HALAS *Dokořán*. Poesie svazek 19. Vytiskl a vydal v říjnu 1936 Melantrich a. s. v Praze. Mimo vydání obyčejné vyšlo 10 číslovaných výtisků na ruč. papíře Vergé Blanc Pannekoek a 10 výtisků na imitaci japonského. Formát $20\frac{1}{2}$ cm $\times$ $13\frac{1}{2}$ cm, str. 64. Původně za 15 Kč, váz. za 25 Kč.

Do studia zařazuje J. F. Tyto bibliografické listky, jinak zvané orientační (pro ty, kdož ještě knížku nevzali k vlastnímu ožkušení), řadí se do zásuvky $7\frac{1}{2} \times 12$ (ve světlosti). Jími se vyřizuje kniha k osobní ekonomii. Na př. pro sebe k této knížce poznamenávám, že mi ji laskavě daroval p. Halas s věnováním, v říjnu 1936. U jiných je to jinak osobní: vzata u toho a toho knihkupce, zaplacená, poslána splátka první, druhá, snížená cena, recensní výtisk a p. Knihu vyvázal ten a ten vazač, za tolik a tolik, a p.

Knížek Halasových si zvláště vážíme, že mají bohatou ideovou konkordanci, což lze říci o málo básních lyrických. Tato poznámka nepřispěje sice k zhodnocení jejich *poetické* stránky, ale s vědeckého stanoviska je to také hodnota. Jak jinak navnadit ty, kdož ještě básně čtou a kupují, když nelze nahonem o takových básních, jež třeba vykládati ex cathedra, něco kloudnějšího ve spoustě běžného tisku vyloviti?

August BRUNNER *Řeč jako počáteční východisko teorie poznání*. Přeložil Jaroslav Skalický. Kurs 37. v září I. P. 1936. Podle osnovy Ant. Lískovce vytiskla knihtiskárna V. Vokolek a syn v Pardubicích. Na skladě u Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě. $15\frac{1}{2}$ cm $\times$ 12 cm, str. 60. Titul dvojí barvou. Původně za 4.50 Kč, na lepším za 6 Kč.

... existuje nezbytně společný základ dorozumění, který sahá až k poslednímu člověku v minulosti a v přítomnosti, a tím také v budoucnosti, poněvadž pro lidi minulé jsme budoucností a dorozumění je vzájemné, a vycházejíce z tohoto základu jako nám bezprostředně společného, můžeme dospěti k dalšímu sdělování. To, že můžeme, třebaže s mnohými námahami, rozluštit mrtvé jazyky, že dovedeme kultury duchově daleko odlehlé, třebaže jen tápavě, chápati jakožto lidské, to vždy znova dokazuje, že tu je tento společný základ, jež můžeme vždy beze všeho předpokládati u těch dávno zašlých a jinak nám docela neznámých lidí. Typus člověk se tedy průběhem dějin nemohl změnit do té míry, že by každé dorozumění bylo nemožné. Tím je zásadně odmítnut neomezený relativismus. Člověk zvláštním způsobem uniká úplnému utonutí v dějnosti, v rozplývání. (Str. 32.)

N. V. GOGOL *Rozjímání o mši svaté.* Z ruštiny přeložil profesor Dr. Josef Vašica. Vyšlo jako 121. svazek Dobrého Díla v září l. P. 1936. Imprimatur arcibiskup. konsistoře olomoucké ze dne 7. srpna 1936 č. 13184. Podle osnovy A. Lískovce vytiskla knihtiskárna V. Horáka v Prostějově. Na skladě u Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě. Bylo tištěno: A 100 výtisků na japonském papíru, B 200 výtisků na velínu, C 700 výtisků na offsetu. Formát 17 cm × 11 cm. Stran 128. Původně za: A 25 Kč, B 16 Kč, C 10 Kč.

Krásný, dokonalý svazek obsahem, překladem i úpravou. Zároveň s textem dlužno číst i Poznámky slovního znalce Východu. Cirkve, jímž jest překladatel, jemuž jest děkovati za vydání tohoto dokumentu.

Jean de COURBERIVE *Obhajoba mlčení.* Přeložila Anna Šnýdrová. Kurs 36. v srpnu l. P. 1936. Podle osnovy Ant. Lískovce vytiskla knihtiskárna Viktora Dvořáka v Mor. Budějovicích. Na skladě u Marty Florianové ve Staré Říši na Moravě. Formát 15 1/2 cm × 12 cm, str. 88. Titul dvojí barvou. Původně za 8 Kč, na lepším za 10 Kč.

Je nám neskutečně těžké pochopit, že naším nejlepším přítelem je Mlčení. Poznáváme to teprve v pozdním stadiu duchovního vývoje. Vnitřní život osciluje vlastně mezi dvěma potřebami zřejmě protichůdnými: soustředěním a rozpjetím. »Duše se potřebuje oddat, potom se potřebuje u sebebrat a v žhavém mlčení osamělé myšlenky čerpat z vnitřního pramene živou vodu, kterou vyleje na ostatní lidi, až sama bude naplněna . . . Čím více duše přijala v ústraní, tím více dává, jsouc sama v činnosti.« Hello. - Pascal se zmiňuje v nesmlouvavé jasnosti své psychologie »o rozpjetí«, o nezlomném odporu, který člověk v sobě žije proti mlčení, samotě a životu vnitřnímu. Hrozíme se důvěrného setkání se sebou samými. (*Začátek kapitoly »Hrůza z mlčení«.*)

Ernst SOMMER

Templáři. Román. Z němčiny přeložil Pavel Eisner. Podle typografické úpravy J. Štyrského vytiskla knihtiskárna Jiřího Jelena na Mělníce garmondem písma Bodoni. Pro členy Evropského literárního klubu v Praze XVI., Přemyslova 16, vyšlo 5. února 1936. Vazba i ochranný obal podle návrhu Františka Muziky. Formát $21\frac{1}{2}$ cm $\times$ $13\frac{1}{2}$ cm, str. 286.

Přečteno jedním dechem. Dílo krásné, plně kázně a umění; nad to pak jsouc čerpáno z pramenů jest opravdovou historií zrušení Templářského řádu. Do Studia zařadil v květnu 1936 J. F.

Luiz de CAMOËNS

Sonety lásky Sonetos de amôr. Přeložil Miloslav Bureš za spolupráce Ph Dra J. Tyky. Vytisknuto bylo 30 výtisků na holandském papíře Pannecoeck et Cie s původním leptom Vojmíra Vokolka a 100 výtisků na papíře ofsetovém v knihtiskárně firmy V. Vokolek a syn v Pardubicích v prosinci 1933 jako 22. svazek edice Paprsek, kterou vydává Vlastimil Vokolek. Formát s obalem 28 cm $\times$ 25 cm, v listech 27 cm $\times$ 20 cm, str. 20. Tisk dvojbarevný.

Příliš povrchním školským učením stalo se, že se zvyklo viděti milostné básnění 16. století jako monotónní. Ale čtěte pozorně tyto sonety portugálského básníka: mylný ten názor si nejen opravíte, ale uznáte v nich tu sílu lásky, kterou rytířský pěvec připovídá své »drahé«, jež ho nenávidí: »věčně budeš slavná v písni mojí žití«.